

บทที่ 4

สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจในเรื่องของบริบทของพื้นที่ใน 2 ประเด็น คือ บริบทของอุทยานและบริบทของหมู่บ้านที่จะทำการศึกษาทั้งหมด 4 หมู่บ้าน ประกอบไปด้วยประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชน แนวคิดนโยบายการจัดการของชุมชนและอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ

4.1 บริบทของพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ

อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อมีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่วนอุทยานถ้ำปลาและวนอุทยานน้ำตกผาเสื่อในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติแม่ปายฝั่งขวา เขตพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอปางมะผ้า ด้วยสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงและสลับซับซ้อนมีแนวเทือกเขาทอดยาวตามแนวเหนือใต้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของชาวบ้านในการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำหลากหลายสาย มีเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ คือ ถ้ำปลาและน้ำตกผาเสื่อมีเนื้อที่โดยรวมประมาณ 630.24 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 393,900.1 ไร่

ในพื้นที่การประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติของกรมการอุทยานต้องมีการประชุมจากคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติเพื่อที่จะสามารถขอเป็นอุทยานได้ โดยผลการประชุมครั้งที่ 1/2540 เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2540 นั้น ได้ผ่านการเห็นชอบให้กรมป่าไม้ดำเนินการสำรวจเพื่อจัดตั้งอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา – ผาเสื่อ โดยมีการเสนอร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติ โดยกรมป่าไม้ได้มีคำสั่งที่ 652/2528 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการสำรวจพื้นที่เพื่อจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ ลงวันที่ 10 เมษายน 2538 และคำสั่งกรมป่าไม้ที่ 240/2539 ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2539 ให้นายพินิต สุวรรณรัตน์ ดำเนินการสำรวจข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่วนอุทยานถ้ำปลาและวนอุทยานน้ำตกผาเสื่อ เพื่อจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ

ผลการสำรวจได้รวบรวมพื้นที่ที่จะจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติจำนวน 305,000 ไร่ หรือประมาณ 488 ตารางกิโลเมตร อุทยานแห่งชาตินี้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์อย่างแท้จริง และได้กันพื้นที่หมู่บ้านหรือชุมชน ออกจากที่จะประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติแล้ว ประกอบกับทางอุทยานแห่งชาติ ได้ดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานอื่น อาทิเช่น ฝ่ายปกครอง ผู้นำท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด จึงไม่มีปัญหามวลชนแต่อย่างใดและต่อมาคณะอนุกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรป่าไม้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มีการประชุมเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2539 ซึ่งมีนายสมเจตน์ วิริยะดำรง ผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นประธานมีมติเห็นชอบให้ดำเนินการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติได้มีมติเห็นชอบให้จัดตั้งอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-ผาเสื่อ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากนั้นกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชได้มีหนังสือออกมา เลขที่ ทส 0910.506/2888 ลงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2550 ส่งสำเนาสำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์ ที่ ทส 0906.7/259 ลงวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2550 มีคำสั่งให้อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อตรวจสอบความถูกต้องของแผนร่างกำหนดบริเวณที่ดินป่าแม่ปายฝั่งขวา ในท้องที่ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้าและตำบลห้วยผา ตำบลหมอกจำแป่ ตำบลปางหมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอนให้เป็นอุทยานแห่งชาติ (อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ) ครอบคลุมเนื้อที่ประมาณ 630.24 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 393,900 ไร่ และให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติตามมติคณะรัฐมนตรีต่อไป

4.1.2 ลักษณะทางกายภาพ ที่ตั้งและอาณาเขต

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นแนวเทือกเขาหลายเทือกสลับเป็นลูกคลื่นต่อเนื่องไปจนจดชายแดนพม่า ทางด้านทิศเหนือมีความลาดชันมาก จุดสูงสุดเป็นยอดเขาคอยลาน สูงประมาณ 1,918 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ	จด	รัฐฉาน สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า
ทิศใต้	จด	ถนนปาย – แม่ฮ่องสอนและห้วยหมากอื่นห้วยผึ้งและเขตรักษาพันธุ์ป่าลุ่มน้ำปาย
ทิศตะวันออก	จด	ลำน้ำของ อำเภอปางมะผ้า และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน

ทิศตะวันตก จด รัฐฉาน สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า

ลักษณะภูมิอากาศ

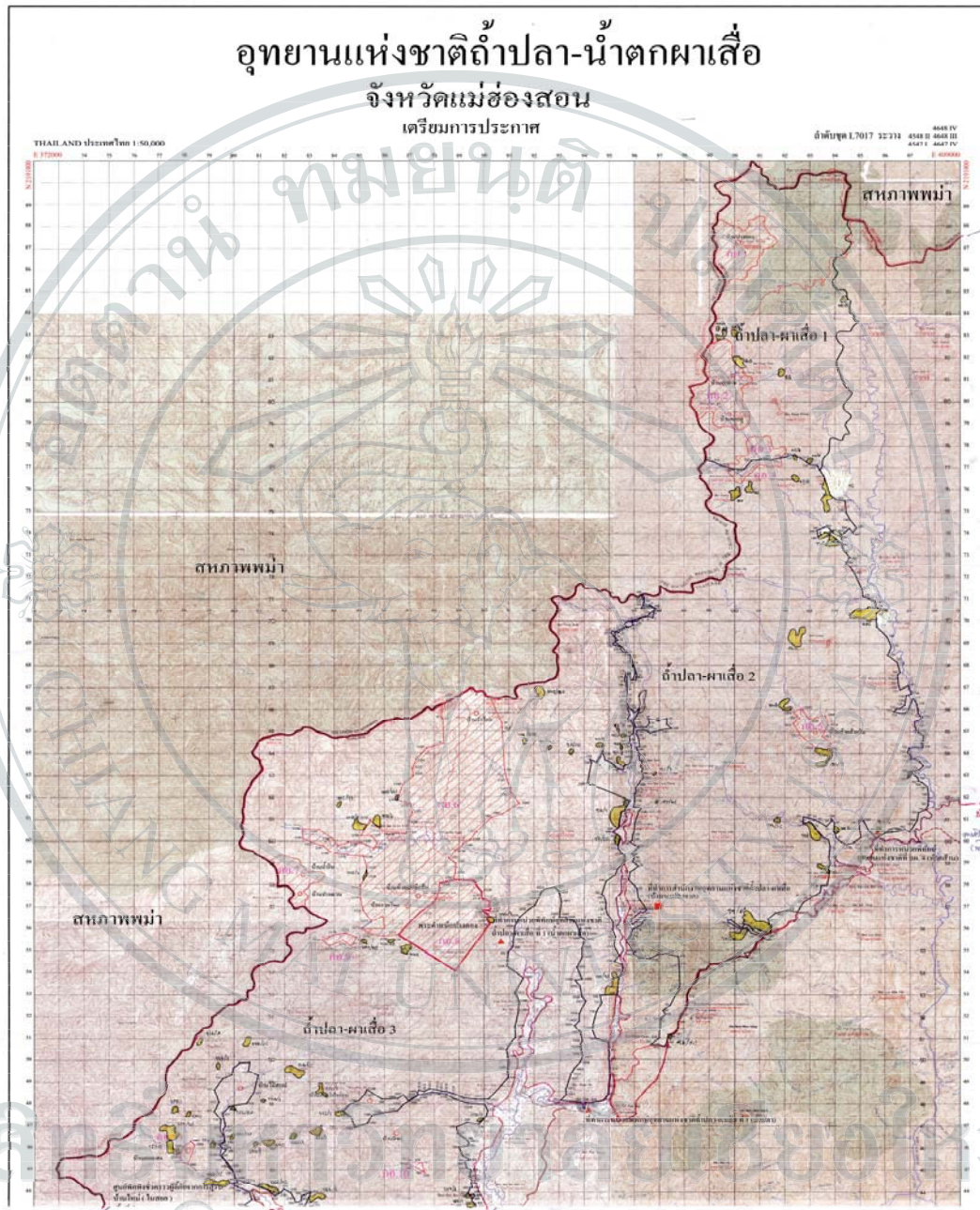
จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีลักษณะภูมิอากาศแบบฝนเมืองร้อน โดยแบ่งเป็น 3 ฤดู

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม ลักษณะมีฝนตกชุกในรอบ 10 ปี มีฝนตกเฉลี่ยสูงถึง 138 วัน ต่อปี เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดผ่านทะเลและมหาสมุทรทำให้มีอากาศชื้นและมีฝนตกชุก โดยเฉพาะในเดือนสิงหาคมจะเป็นเดือนที่มีปริมาณน้ำฝนมากที่สุดในรอบปี

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคมลักษณะเป็นอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือทำให้มีความกดอากาศสูงจากประเทศจีนเข้ามาแผ่ปกคลุมทำให้อากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง โดยเฉพาะในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคมเป็นเดือนที่เกิดหมอกมากที่สุดส่วนมากจะเกิดในช่วงเช้าอากาศจะหนาวมากที่สุดประมาณ 9.80 องศา

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ลักษณะเป็นอากาศร้อนอบอ้าว โดยเฉพาะในเดือนเมษายนจะมีอากาศร้อนมากที่สุดเฉลี่ยสูงสุด 34.09 องศา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพ 1 แผนที่แสดงเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.1.3 ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรป่าไม้ พืชพรรณและสัตว์ป่า

สภาพป่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงทอดยาวจากเหนือจดใต้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเมื่อกระทบกับเทือกเขาที่ขวางอยู่ จะทำให้พื้นที่ได้รับปริมาณน้ำฝนแตกต่างกันทำให้มีป่าหลากหลายชนิดเกิดขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ ดังนั้นความหลากหลายทางชีวภาพก็จะมีมากขึ้นตามไปด้วย ในพื้นที่บางแห่งที่เคยเป็น โครงการทำไม้มาก่อนพืชชั้นล่างจะเปลี่ยนไป ชนิดของป่าที่พบในพื้นที่สามารถจำแนกได้ทั้งหมด 6 ประเภท โดยลักษณะของพื้นที่จะมีทั้งป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา ป่าสนเขา ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และทุ่งหญ้า พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ ตะแบกนา เต็ง รัง มะค่าแต้ สัก มะค่าโมง ประดู่ แดง ตะแบกเลือด ตะเคียน สนสองใบ และสนสามใบ เป็นต้น

ลักษณะของป่าในพื้นที่จะมีหลากหลายชนิดดังที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้น พื้นที่ป่าส่วนใหญ่แล้วจะเป็นป่าผสมผลัดใบ หรือป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) ในพื้นที่ครอบคลุมประมาณ 30 % พบบริเวณพื้นที่ราบเชิงเขา และที่ลาดชันตามไหล่เขาตลอดจนบริเวณริมลำห้วยทางตอนเหนือและตอนกลางของพื้นที่ จนถึงระดับความสูงประมาณ 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง สภาพดินค่อนข้างลึก-ปานกลาง ช่วงฤดูแล้งมักจะเกิดไฟป่าลุกลามไปตามพื้นดิน พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่จะทนไฟ ในบางพื้นที่ก็จะเป็นลักษณะของป่าดงดิบ (Tropical Evergreen Forest) เป็นป่าประเภทไม้ผลัดใบ เป็นป่าดิบชื้นและป่าดิบเขา ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 35% ซึ่งมีพื้นที่ค่อนข้างใกล้เคียงกับป่าเบญจพรรณ สภาพดินค่อนข้างลึกและมีความชื้นสูง โครงสร้างของป่าแบ่งออกเป็น 3 ชั้นเรือนยอด การสืบพันธุ์ตามธรรมชาติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ความหนาแน่นของหมู่ไม้สูงชนิดไม้ที่สำคัญได้แก่ ยาง ประดู่ ตีนเป็ด ไม้จำพวกวงศ์ไม้ก่อ นอกจากนี้ตามพื้นล่างจะพบ หวาย จิงข่าป่า และเฟิร์นมากมาย พื้นที่รองลงมาจะเป็นป่าประเภท ป่าเต็งรัง (Dry Dipterocarp Forest) เป็นป่าผลัดใบจะพบตามสันเขาและตามบริเวณที่ลาดชัน ที่ระดับความสูงประมาณ 300-900 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 15% สภาพดินค่อนข้างตื้น มีก้อนหิน โป่งและกรวดปนลูกรัง ช่วงฤดูแล้งเกิดไฟไหม้ป่าเป็นประจำทำให้พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่แคระแกรน โครงสร้างของป่ามีเพียง 2 ชั้น การสืบพันธุ์ตามธรรมชาติไม่ค่อยดีนัก ชนิดไม้ที่สำคัญได้แก่ เต็งรัง ตะแบกนา มะค่า ในบางพื้นที่สูง ๆ จะเป็นป่าสนเขา (Pine Forest) ซึ่งจะพบมากในพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 200 - 1,800 เมตร ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 5% ลักษณะเป็นป่าโปร่ง มีทั้งสนสองใบ และสนสามใบส่วนใหญ่จะขึ้นปะปนอยู่กับป่าเต็งรัง ไม้พื้นล่างส่วนใหญ่เป็นหญ้าคา ส่วนพื้นที่ประมาณ 10% จะเป็นพื้นที่สวนป่า (Forest Planation) ได้แก่ โครงการพระราชดำริปางตอง 3 (สวนป่าหมอกจำแป้-แม่สะงา) โครงการพระราชดำริปางตอง 1 (ห้วยมะเขือส้ม) โครงการพระราชดำริปางตอง 2 (ปางอู่) โครงการปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ปายฝั่งขวา

ตอนล่าง (1) และ (2) และสวนป่าห้วยผา พันธุ์ไม้ที่ใช้ในการปลูก ได้แก่ สัก สนสามใบ คุณเป็นต้น ส่วนพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมจะมีพื้นที่ประมาณ 5% ส่วนใหญ่พื้นที่เหล่านี้จะมาจากการทำการเกษตร การบุกรุกแผ้วถางเพื่อทำการเกษตร ปัจจุบันประชาชนได้ปล่อยทิ้งจนร้างเนื่องจากทางภาครัฐได้เข้ามาและตัดเดือนทำให้สภาพป่าเริ่มฟื้นคืนสภาพ ดีขึ้น

จากความหลากหลายของพื้นที่ที่จะเห็นได้ว่ามีไม้มีค่าทางเศรษฐกิจจำนวนมากโดยถ้าไม่มีการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ความหลากหลายก็จะลดลง จากชนิดของพันธุ์สัตว์ในพื้นที่ ของการสำรวจทรัพยากรสัตว์ป่า ข้อมูลส่วนใหญ่จากการพบสัตว์ป่าโดยตรง ประกอบกับการพบร่องรอยของสัตว์และการสอบถามจากคนที่อาศัยบริเวณรอบ ๆ พื้นที่ที่สามารถทราบถึงชนิดของสัตว์หลากหลายประเภทประกอบไปด้วย สัตว์ป่าที่ยังมีอยู่ชุกชุม เช่น เลียงผา กระทิง ควายป่า หมู กวางป่า หมูป่า กระต่ายป่า และนกนานาชนิด ฯลฯ

ตาราง 3 กลุ่มของสัตว์เมื่อเทียบเป็นจำนวนร้อยละที่ปรากฏในพื้นที่อุทยาน

กลุ่มของสัตว์	จำนวนชนิด	เปอร์เซ็นต์
นก	123	30.15
สัตว์เลื้อยลูกค้อยนม	30	7.35
สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก	5	1.23
สัตว์เลื้อยคลาน	30	7.35
ปลาน้ำจืด	20	4.90
แมลง	200	49.02
รวม	408	100.00

ที่มา: สำนักงานอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2551

การใช้ประโยชน์ของสัตว์ป่าในพื้นที่ส่วนใหญ่จะอาศัยตามป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง โดยนกจะเป็นกลุ่มสัตว์ที่ใช้พื้นที่ป่าไม้กว้างขวางที่สุดถ้ามองในแนวราบ การย้ายถิ่นเป็นไปได้ง่าย ในแนวตั้งจะมองจากการหากินโดยจะสามารถหากินได้ตั้งแต่บนพื้นถึงยอดไม้ ในขณะที่สัตว์เลื้อยลูกค้อยนมจะหากินบนพื้นดินพวกที่หากินบนต้นไม้จะใช้การปรับตัวทางสัณฐานวิทยาใช้การเคลื่อนไหวโดยการร่อน ซึ่งจะพบมากในบริเวณป่าดงดิบที่ค่อนข้างทึบมากกว่าป่าเต็งรัง เนื่องจากมีที่หลบภัยมาก ส่วนสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกจะเป็นกลุ่มสัตว์ที่มีขนาดเล็ก และต้องการปัจจัยแวดล้อมที่ค่อนข้างจำกัด มีนิสัยการดำรงชีวิตที่แน่นอน เช่น กบเขียดที่จะอาศัยอยู่ตามที่มีความชื้นสูง

4.1.4 ระบบสาธารณูปโภคของพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ

การเดินทางสามารถเดินทางมาได้ 2 วิธี คือทางเครื่องบินและรถยนต์

การเดินทางด้วยรถยนต์หรือรถโดยสารประจำทาง

สามารถใช้เส้นทางได้ 2 เส้นทางคือเส้นทางที่ 1 จากจังหวัดเชียงใหม่ มาตามทางอำเภอแม่แตง ก่อนจะถึงอำเภอแม่แตง ก็เลี้ยวซ้ายทางบ้านแม่มาลัย เข้าสู่เส้นทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1095 ผ่านอำเภอปาย ก่อนจะถึงอำเภอเมืองระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 192-193 ประมาณ 18 กิโลเมตร ก็จะถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ

เส้นทางที่ 2 เดินทางตามทางหลวงหมายเลข 11 และเชียงใหม่มาทางอำเภอฮอดเข้าอำเภอแม่สะเรียงผ่านอำเภอแม่ลาน้อย ขุนยวม เข้าไปยังอำเภอเมืองโดยทางหลวงหมายเลข 108 ตามเส้นทางเป็นระยะ 18 กิโลเมตร

การเดินทางด้วยเครื่องบิน

การเดินทางด้วยเครื่องบินจากสนามบินเชียงใหม่ เดินทางโดยเครื่องบินสายการบินไทย จากเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน มีเที่ยวบินทั้งหมด 4 เที่ยวบิน แล้วเหมารถรับจ้างจากสนามบินมายังที่ทำการอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ ซึ่งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพียง 18 กิโลเมตร

4.1.5 สภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

ห่อมบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณรอบนอกพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อมีไม่เกิน 3 กิโลเมตรประกอบไปด้วยหมู่บ้านและห่อมบ้านต่าง ๆ ในพื้นที่ 4 ตำบล คือ

- 1) หมู่บ้านในตำบลห้วยผา มี 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านห้วยผา, บ้านน้ำกาด, บ้านห้วยผึ้ง, บ้านนาปลาจาด, บ้านทุ่งมะसान, บ้านแม่สุยะ, บ้านห้วยसानนอกและบ้านห้วยसानใน
- 2) หมู่บ้านในตำบลหมอกจำแป่ มี 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหมอกจำแป่, บ้านแม่สะงา, บ้านห้วยขาน, บ้านนาป่าแปก, บ้านห้วยมะเขือส้ม, บ้านรักไทย, บ้านห้วยโป่งอ่อน, บ้านทบศอกและบ้านยอด
- 3) หมู่บ้านในตำบลปางหมู มี 10 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านปางหมู, บ้านกุงไม้สัก, บ้านทุ่งกองมู, บ้านในสอย, บ้านใหม่, บ้านสบป่อง, บ้านสบสอย, บ้านไม้เแงะ, บ้านไม้สะแป้และบ้านคอยแสง
- 4) หมู่บ้านในตำบลนาปู่ป้อม มี 12 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนาปู่ป้อม, บ้านปางตอง, บ้านปางบอน, บ้านน้ำสุผาเสื่อ, บ้านปงยาม, บ้านคอยคู, บ้านโถ้งสาแล, บ้านซอแบะ, บ้านโถ้งหลวง, บ้านโถ้งกองเต้า, บ้านป่าโหลและบ้านปางคอง

วัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่

หมู่บ้านที่อยู่ใกล้พื้นที่อุทยานส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยใหญ่ หรือ คนไต โดยจะอาศัยอยู่ในตำบลห้วยผา, ตำบลหมอกจำแป่, ตำบลปางหมูและตำบลนาปู่ป้อม ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมถนนทางหลวงหมายเลข 1095 จากอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนไปยังอำเภอปางมะผ้า มีแม่น้ำและลำห้วยไหลผ่านได้แก่ แม่น้ำปาย แม่น้ำของ แม่น้ำแม่สะงะจี้ แม่น้ำแม่สะงา เป็นต้น ลักษณะบ้านเรือนของชาวไทยใหญ่จะคล้ายคลึงกับบ้านของชาวล้านนาทั่วไป ลักษณะเป็นบ้าน 2 หลัง มีจั่ว 2 อัน ยกพื้นสูงสร้างลดหลั่นกันหลายระดับ มุงหลังคาด้วยใบตองตึง ชายคายาวลงมาปกคลุมฝาบ้าน มีห้องต่าง ๆ แบ่งแยกกันชัดเจน ปัจจุบันบ้านดังกล่าวจะพบเห็นได้น้อยมากเพราะชาวบ้านเริ่มนิยมหันมาปลูกบ้านที่ทันสมัยมากขึ้น ในแต่ละครอบครัวจะอยู่แบบครอบครัวเดี่ยว ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ และลูกที่ยังไม่ได้แต่งงาน ไม่นิยมอยู่รวมกันหลาย ๆ ครอบครัว ลักษณะการปกครองของหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำอย่างชัดเจน โดยชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือรับฟังความคิดเห็นและปฏิบัติตาม การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นลูกจ้าง และค้าขายในตัวเมืองเนื่องจากที่ดินทำกินแต่ละหมู่บ้านไม่เหมาะสมต่อการเกษตรซึ่งจะมีครัวเรือนเฉลี่ยไม่เกิน 5 ไร่ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่ป่าอนุรักษ์ พืชที่นิยมปลูก ได้แก่ ข้าวถั่วเหลือง และกระเทียม เป็นต้น

สำหรับลักษณะชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยง การตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่อาศัยอยู่บนภูเขาที่มีความสูงไม่มากนักและมีบ้างที่อยู่ตามพื้นราบใกล้กับชาวไทยใหญ่ เป็นชนเผ่าที่เข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน อายุของหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านไม่ต่ำกว่า 100 ปี ลักษณะบ้านเรือนจะยกพื้นสูง ในแต่ละครัวเรือนมักประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยว คือมีเพียง พ่อ แม่ ลูก ที่ยังไม่ได้แต่งงาน กรณีลูกสาวแต่งงานชายจะต้องมาอยู่บ้านภรรยาก่อน เป็นเวลา 1 ฤดูกาลเกษตร คือ เริ่มจากการถางไร่ ปลูกข้าว และเก็บเกี่ยวข้าวประมาณ 7-8 เดือนหลังจากนั้นจะทำการปลูกบ้านใหม่หลังเล็ก ๆ ใกล้กับพ่อแม่ฝ่ายภรรยา สังคมกระเหรี่ยงจะยกย่องฝ่ายหญิงเจ้าของระบบการปกครองแต่ละหมู่บ้านมีหลักสำคัญ คือเป็นหน่วยอิสระในการปกครองของตนเองหมู่บ้านหนึ่งจะมีหัวหน้าฝ่ายชายเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมของหมู่บ้าน เสมือนหัวหน้าหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันบางหมู่บ้านได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว นอกจากนั้นหมู่บ้านหนึ่ง ๆ ยังไม่ได้กำหนดอาณาเขตของหมู่บ้านไว้ชัดเจน โดยจะกำหนดจากพื้นที่ทำนาข้าวไร่ของหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านหนึ่งจะไปทำไร่ในเขตของอีกหมู่บ้านหนึ่งไม่ได้ สำหรับลักษณะของชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง การตั้งถิ่นฐานมักนิยมตั้งตามบริเวณไหล่เขาบนภูเขาสูง บ้านเรือนจะปลูกติดดินและมักเลือกทำเลที่มีที่บังลม ลักษณะบ้านชั้นเดียว มีห้องนอน ห้องครัว และห้องนั่งเล่นรวมกัน ครอบครัวเป็นแบบขยาย ขนาดครอบครัวโดยเฉลี่ยประมาณ 7-8 คนในหนึ่งครัวเรือนอาจมี 3-4 ครอบครัว ชายเป็นใหญ่กว่าหญิง การแต่งงานนิยมแต่งงานกันภายในเผ่า แต่ห้ามมิให้แต่งงานภายในแซ่สกุลเดียวกัน เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะต้องไปอยู่บ้านฝ่ายชายเป็นการออก

จากแซ่สกุลเดิม ระบบการปกครองชายที่มีอาวุโสของแซ่สกุลจะเป็นผู้มีอิทธิพลหรือหัวหน้าหมู่บ้าน แต่ถ้าหมู่บ้านนั้นมีหลายแซ่สกุล ผู้อาวุโสในแซ่ที่มีอายุมากที่สุดจะเป็นผู้มีอิทธิพลมากกว่าผู้อื่น ศาสนาชาวม้งจะนับถือผี บูชาบรรพบุรุษ ชีวิตจึงเกี่ยวข้องกับผีตั้งแต่เกิดจนตาย

4.1.6 สถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งสุนทรียภาพ

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติจะเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวที่ได้เดินทางมาเที่ยวถ้ำปลาและเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จะมีนิทรรศการซึ่งได้จัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงและมีฐานข้อมูลด้านความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับหลายๆ ด้านและภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยวยังมีการจำหน่ายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวเส้นทางศึกษาธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติได้จัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติไว้บริการนักท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาหาความรู้ และได้ใกล้ชิดธรรมชาติจะมีที่ทำการอุทยานแห่งชาติ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ฉพ.1 (ถ้ำปลา) และ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ฉพ.2 (น้ำตกผาเสื่อ) สิ่งอำนวยความสะดวก โดยจะมีทั้งสถานที่กางเต็นท์/เตียงนอน เบื้องต้น อุทยานแห่งชาติ ยังไม่มีที่พัก-บริการไว้บริการนักท่องเที่ยว มีแต่สถานที่กางเต็นท์ เนื่องจากเป็นอุทยานแห่งชาติจัดตั้งใหม่ นักท่องเที่ยวต้องจัดเตรียมเต็นท์และอาหารไปรับประทานเอง

แหล่งท่องเที่ยวด้านธรรมชาติที่สวยงามในพื้นที่ของเขตอุทยาน

1) **ถ้ำปลา** เป็นถ้ำใต้เชิงเขา มีธารน้ำไหลออกมาจากถ้ำตลอดทั้งปี บริเวณปากถ้ำเป็นวังน้ำกว้างประมาณ 2 เมตร และลึก 1.5 เมตร สามารถมองเห็นฝูงปลาขนาดใหญ่ มีสีดำเทาอมฟ้า เรียกว่า ปลาหมง หรือ ปลาพลวงหิน ภายในถ้ำจะมีปลาดังกล่าวอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะชาวบ้านเชื่อว่าปลานี้เป็นปลาศักดิ์สิทธิ์ หากใครนำมารับประทานจะพบภัยพิบัติ บริเวณหน้าถ้ำมีอาหารปลาจำหน่าย ซึ่งนักท่องเที่ยวนิยมซื้อ และให้อาหารปลาอยู่เสมอ นอกจากนี้ถ้ำปลายังมีทิวทัศน์ของสภาพป่า หน้าผาเขาหินปูนอันเป็นธรรมชาติที่สวยงามมาก ถ้ำปลาอยู่ริมทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1095 สายแม่ฮ่องสอน-แม่มาลัย ระหว่าง กม. 191-192 ห่างจากเมืองแม่ฮ่องสอนเพียง 17 กิโลเมตร

2) **น้ำตกผาเสื่อ** เกิดจากลำแม่น้ำสะงา เป็นน้ำตกขนาดกลาง สูงประมาณ 10 เมตร กว้างประมาณ 15 เมตร ในช่วงฤดูฝนจะมีน้ำไหลเต็มหน้าผากกว้างทำให้มีรูปร่างคล้ายเสื่อ จึงเรียกว่า “น้ำตกผาเสื่อ” ในฤดูแล้งจะมีน้ำน้อย ทำให้เห็นหินที่สวยงาม เหมาะสำหรับพักผ่อนหย่อนใจ ทางเข้าน้ำตกผาเสื่อ อยู่ก่อนถึงถ้ำปลาเล็กน้อย ห่างจากเมืองแม่ฮ่องสอน 26 กิโลเมตร

3) เขื่อนพลังน้ำแม่สะงา เป็นเขื่อนดินมีความสูง 37 เมตร ยาว 160 เมตร สามารถกักเก็บน้ำได้ประมาณ 780,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งทำให้มีทัศนียภาพเหนือเขื่อนที่สวยงาม เหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

4) น้ำตกแม่สะงากลาง น้ำตกแม่สะงากลางตั้งอยู่บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ถผ.2 (น้ำตกผาเสื่อ) เป็นน้ำตกที่อยู่เหนือเขื่อนแม่สะงา ซึ่งเป็นเขื่อนดินทำหน้าที่ผลิตกระแสไฟฟ้า มีความสูงประมาณ 15 เมตร กว้างประมาณ 10 เมตร เป็นน้ำตกขนาดกลางที่สวยงาม มีน้ำไหลตลอดทั้งปี ระยะทางเดินเท้าเข้าไปประมาณ 1.6 กิโลเมตร น้ำตกแม่สะงากลางไหลลงสู่เขื่อนแม่สะงา ซึ่งมีทัศนียภาพเหนือเขื่อนที่สวยงาม เหมาะสำหรับเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การล่องแพ/พายเรือเข้าไปดูน้ำตก

5) เขื่อนพลังน้ำแม่สะงา เป็นเขื่อนดินที่มีความสูง 37 เมตร ยาว 160 เมตร สามารถกักเก็บน้ำได้ประมาณ 780,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งทำให้มีทัศนียภาพเหนือเขื่อนที่สวยงาม เหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและยังเป็นแหล่งพลังงานไฟฟ้าที่สำคัญของจังหวัด

6) น้ำตกห้วยโป่งอ่อน เป็นน้ำตกที่อยู่ระหว่างเส้นทางเข้าหมู่บ้านห้วยโป่งอ่อน ซึ่งมีความสูงประมาณ 7 เมตร กว้างประมาณ 5 เมตร เป็นน้ำตกขนาดเล็ก ที่มีน้ำไหลตลอดปี มีทัศนียภาพที่สวยงาม ใต้น้ำตกเป็นแอ่งน้ำที่สามารถเล่นน้ำได้ ในพื้นที่ 40 ตารางเมตร

7) ถ้ำพระบาทคู่หรือถ้ำจ๊กตอก เป็นถ้ำอยู่บนภูเขาเหนือถ้ำปลา มีความกว้างด้านหน้าประมาณ 5 x 8 เมตร ซึ่งภายในมีหินงอกหินย้อยงดงาม แต่ต้องใช้เวลาเดินขึ้นเขาไปประมาณ 1 ชั่วโมงเศษ เส้นทางเดินมีความลาดชันพอสมควร นักท่องเที่ยวควรเดินด้วยความระมัดระวัง

8) ปางอุ๋ง ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่สำรวจผนวกเข้าเป็นอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อมีลักษณะพื้นที่เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่บนยอดเขาสูง ริมอ่างเก็บน้ำเป็นแนวป่าสนที่ปลูกเรียงรายอย่างกลมกลืน ขามพระอาทิตย์ขึ้นจะสะท้อนผืนน้ำ เป็นลำแสงสีทองผ่านแนวสนเขียวจึงงดงามจนถือได้ว่าเป็นทะเลสาบที่สวยงามที่สุดในเมืองไทย เปรียบได้กับนิวซีแลนด์เมืองไทย และเมื่อได้มาสัมผัสกับแปลงพันธุ์ไม้เมืองหนาวหลากสีสน ที่ปลูกประดับในโครงการพระราชดำริปางตอง 2 ซึ่งเปรียบเสมือนกับสวิสเซอร์แลนด์เมืองไทย ดังนั้นปางอุ๋งจะเหมือนผากหนึ่งเป็นนิวซีแลนด์และอีกฝั่งหนึ่งเป็นสวิสเซอร์แลนด์

9) ถ้ำผาแดง เป็นถ้ำเขาหินปูน ที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม มีลำธารไหลลอดผาภายในถ้ำตลอดทั้งปี มีความลึกประมาณ 1 กิโลเมตร ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยรูปลักษณะต่าง ๆ สวยงาม มีค้างคาว และโลงผีแมนขนาดใหญ่ อยู่ทางด้านหน้าและด้านหลังถ้ำ ถ้ำผาแดงตั้งอยู่บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ ฉพ.4 (ห้วยส้าน) ต้องเดินเท้าขึ้นไปประมาณ 500 เมตร

4.2 บริบทของพื้นที่บ้านนาปลาจาด หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.2.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านนาปลาจาด

ชุมชนบ้านนาปลาจาด เป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ มีการก่อตั้งมาประมาณ 170 ปี (ตั้งแต่ พ.ศ.2380) โดยมีพ่อเฒ่าเตยะ เป็นแซ่ไตเหนือ (เป็นจีนฮ้อมาจากทิสเหนือ) กับพ่อเฒ่าจันตรีดีบ เป็นคนเมืองมาจากเชียงใหม่เป็นคนกลุ่มแรกที่อพยพมาตั้งบ้านเรือนและแผ้วถางทำนาทำไร่ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่และลำน้ำแม่สะงะทำให้มีปลาชุกชุมมากพันธุ์ปลาที่มีมากคือ ปลาจาด จึงได้ชื่อว่า บ้านนาปลาจาด โดยตั้งอยู่ตรงบริเวณที่นา ก่อนถึงหมู่บ้านทางกิโลเมตรที่ 8 ตรงข้ามกับทางขึ้นสำนักงานป่าไม้ ต่อมาสถานที่แห่งนี้ มีการฆ่ากันตาย อันเนื่องมาจากสาเหตุการแย่งคู่อริกันจึงพากันอพยพมาทางทิสเหนือ ซึ่งเป็นที่ตั้งปัจจุบันของบ้านนาปลาจาด โดยมีนายส้านเป็นแซ่ไตเหนือ เป็นผู้นำธรรมชาติ เรียกว่านางก้างส้าน มีผู้ที่มาอาศัยประมาณ 7 ครัวเรือน ต่อมามีการขยายบุกเบิกพื้นที่ และผู้คนได้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่และลำน้ำสะงะ ทำให้มีคนอพยพมาอยู่เพิ่มมากขึ้น เมื่อนายก้างส้านสิ้นอายุลง ก็มีนายมูลหงตะ (อีกชื่อหนึ่งคือ นายมน) ได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำธรรมชาติคนต่อไป เรียกว่า นายก้างมน ไม่มีการปกครองอย่างเป็นทางการ ต่อมาเมื่อ ปีพ.ศ.2460 ได้มีการประกาศยกฐานะขึ้นเป็นหมู่บ้านนาปลาจาด หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยผา อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

ในปี พ.ศ.2509 นายอิ่งดำ คำจิ่ง เป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านนาปลาจาด โดยได้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ การขยายตัวของประชากรและจำนวนหลังคาเรือนเริ่มมีเพิ่มมากขึ้น จนถึงปี พ.ศ.2519 นายอิ่งดำ คำจิ่ง ได้เกษียณอายุ ชาวบ้านนาปลาจาดจึงได้เลือก นายโสภา สายศิลป์มงคล เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี พ.ศ.2521 นายโสภา สายศิลป์มงคล ได้ลาออกตำแหน่ง ประชาชนจึงเลือก นายบางเสน ทาแกง เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี พ.ศ.2524 นายบางเสน ทาแกง ได้ลาออกจากตำแหน่งอีก ประชาชนจึงได้เลือก นายโต ทองดี เป็นผู้ใหญ่บ้าน และในสมัยนั้น ได้มีการพัฒนาระบบน้ำประปาภูเขา ไว้ใช้อุปโภคบริโภค จนถึงปี พ.ศ.2528 นายโต ทองดี ได้ลาออกจากผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนจึงได้ขอให้ นายบางเสน ทาแกง กลับเข้ามาเป็นผู้ใหญ่บ้านอีกครั้งหนึ่ง และมีสถานที่ราชการเกิดขึ้นอีก 1 แห่ง คือ สถานีอนามัยหมู่บ้าน การสร้างทางคมนาคมสัญจรไปมาระหว่างอำเภอเมืองกับหมู่บ้านสะดวกขึ้นเป็นทาง

ลูกวังมีรถยนต์โดยสารไป – มา ระหว่างในเมืองกับหมู่บ้าน ในปี พ.ศ.2533 นายบางเสน ทาแกง ได้ลาออกจากผู้ใหญ่วบ้าน ประชาชนจึงเลือก นายหลาว เพชรอุดมพร เป็นผู้ใหญ่วบ้านมาจนถึงปัจจุบัน

4.2.2 ลักษณะทางกายภาพ ที่ตั้งและอาณาเขต

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนบ้านนาปลาจาด ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 27 กิโลเมตร เป็นที่ราบเชิงเขาที่ลาดตัวจากทางด้านทิศเหนือไปทางทิศใต้ฝั่งซ้ายของลำน้ำแม่สะงี ที่เป็นลำน้ำที่สำคัญของชุมชน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณผสมป่าเต็งรัง มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้สัก ไม้แดง ไม้ยาง เป็นต้น มีลำน้ำแม่สะงีเป็นแม่น้ำสายหลัก หมู่บ้านตั้งอยู่ในตำแหน่งพิกัด $x = 395350$ $y = 2157223$ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 2,500 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัยประมาณ 500 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 2,000 ไร่ ตั้งอยู่ห่างจากเขตชายแดน ไทย-พม่าประมาณ 20 กิโลเมตร ตามช่องทางด่านบ้านห้วยผิงสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 430-450 เมตร

อาณาเขตของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ	ติดกับหมู่บ้านห้วยผิง หมู่ที่ 3 ต.ห้วยผา อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
ทิศตะวันออก	ติดกับหมู่บ้านแม่สุยะ หมู่ที่ 6 ต.ห้วยผา อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
ทิศใต้	ติดกับหมู่บ้านทุ่งมะसान หมู่ที่ 5 ต.ห้วยผา อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
ทิศตะวันตก	ติดกับหมู่บ้านห้วยขาน หมู่ที่ 3 ต.หมอกจำแป่ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

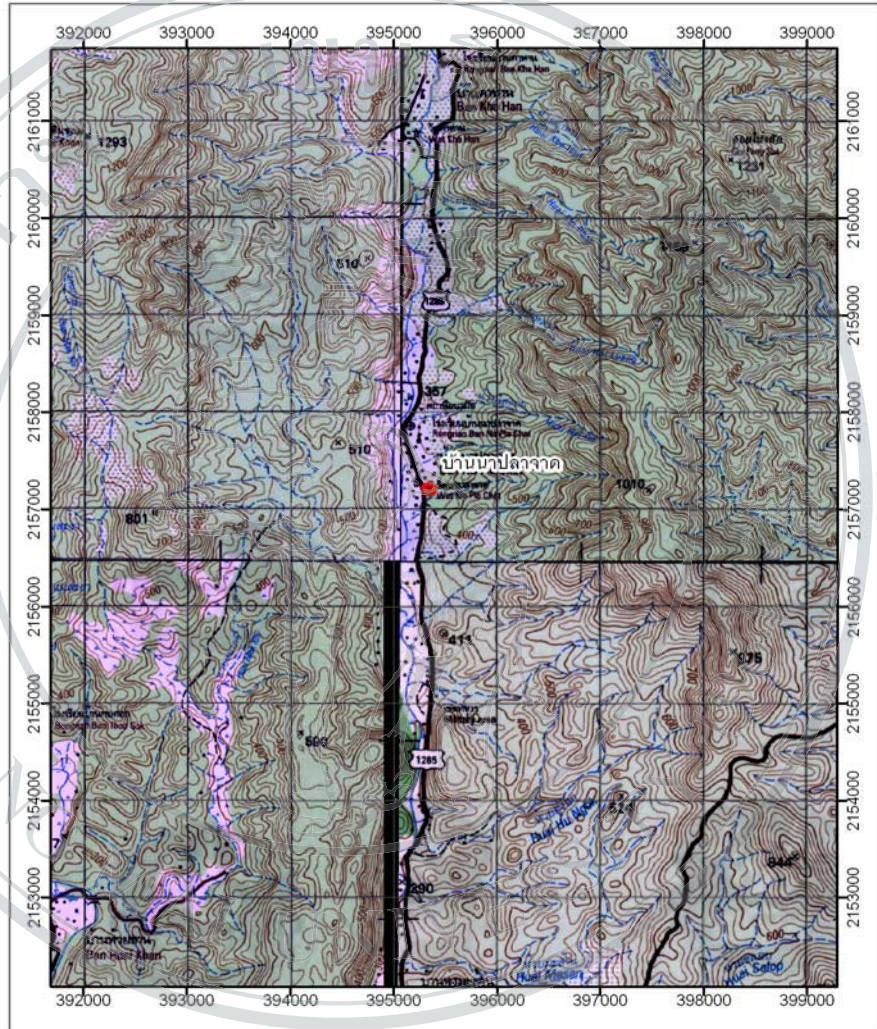
ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาพ 2 ภาพถ่ายทางอากาศ บ้านนาปลาจาด หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

แผนที่ภูมิประเทศ แสดงที่ตั้งหมู่บ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

L7018 ระหว่าง 4547I ,4548II ,4647IV ,4648III

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

สัญลักษณ์
ที่ตั้งหมู่บ้าน

มาตราส่วน 1 : 50,000

ภาพ 3 แผนที่แสดงภูมิประเทศหมู่บ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะภูมิอากาศ

ในหมู่บ้านมีสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้น โดยในฤดูร้อนจะมีอากาศร้อนจัด มีอากาศหนาวจัดในฤดูหนาว และฝนตกชุกในฤดูฝน นอกจากนี้มีหมอกปกคลุมสภาพภูมิอากาศจะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้ง 3 ฤดู

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ช่วงระหว่าง เดือนกุมภาพันธ์ – กลางเดือนพฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ช่วงกลางเดือนพฤษภาคม – เดือนตุลาคม

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม – กลางเดือนกุมภาพันธ์

4.2.3 ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

1) ทรัพยากรป่าไม้

ในหมู่บ้านมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ มีพื้นที่ป่าชุมชนรอบหมู่บ้าน โดยมีการแบ่งป่าเป็นได้ดังต่อไปนี้ ป่าใช้สอย ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าทั้งหมด มีการดูแลรักษาโดยชุมชนเอง แบ่งเขตรับผิดชอบของชุมชน 7 ป่าในหมู่บ้าน ป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้เบญจพรรณ ป่าเต็งรัง มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้สัก ไม้แดง ไม้ยาง เป็นต้น ในปัจจุบันป่ายังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยไม้หนานาพันธุ์และสัตว์ป่า ในหมู่บ้านลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย และดินภูเขาที่ไม่มีแร่ธาตุ แต่สามารถปรับปรุงให้มีการปลูกพืชผักต่าง ๆ และทางหน่วยงานพัฒนาที่ดินจังหวัด แม่ฮ่องสอน ได้ส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดินโดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาและบำรุงดินให้เอื้อต่อการทำการเกษตรได้ พื้นที่ส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์การสำรวจพื้นที่ในตำบล ห้วยผา พบว่าหมู่บ้านนาปลาจาด เป็นพื้นที่เสี่ยงภัยระดับสีเหลือง คือเสี่ยงต่อการถล่มของดิน เนื่องจากเป็นที่ราบเชิงเขาและมีภูเขาล้อมรอบ

2) ทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำ

แหล่งน้ำสำหรับการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ลำน้ำแม่สะงี สายรองเป็นลำห้วยตามเชิงเขาจำนวนมาก เช่น ห้วยกลาง ห้วยไฮหลวง ห้วยไฮอ่อน ห้วยหมากพริก เป็นต้น ซึ่งลำห้วยเหล่านี้ยังเป็นแหล่งต้นน้ำ บางแห่งเป็นน้ำตกที่สวยงาม เหมาะสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ น้ำเพื่อบริโภค มี 2 ระบบ จะเป็นน้ำประปาภูเขา และน้ำประปาอนามัย

4.2.4 โครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภคของหมู่บ้าน

1) การคมนาคมจากบนแผนที่ระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอนไปทางทิศเหนือ ตามเส้นทางอำเภอปางมะผ้า ทางหลวงหมายเลข 1095 ระยะทาง 20 กิโลเมตรทางแยกเข้าไปหมู่บ้านนาปลาจาด ใช้ระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร มีถนนคอนกรีตแล้วประมาณ 70 % เป็นทางลูกรัง 30 % การเดินทางจากตัวอำเภอถึงหมู่บ้านตามถนนหมายเลข 1095 และถนนหมายเลข 1285 เป็นทางลาดยาง ทำให้การคมนาคมไป – มาสะดวก ระยะทางประมาณ 28 กิโลเมตร

2) การใช้ไฟฟ้า หมู่บ้านใช้ไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยติดตั้งระบบไฟฟ้าในหมู่บ้านทุกครัวเรือน รวมถึงให้แสงสว่างตามถนนทางเดินในหมู่บ้านด้วย

3) ระบบน้ำประปา น้ำที่ใช้บริโภคจะใช้จากน้ำประปาภูเขา โดยจะเก็บค่าน้ำเป็นรายปีคือ ปีละ 100 บาท น้ำประปอนามัย (ใช้เครื่องกรองน้ำ) น้ำดื่มจากบริษัทภายนอกเข้ามาจำหน่าย ส่วนน้ำสำหรับการเกษตรจะใช้จากลำน้ำสายหลัก คือ ลำน้ำแม่สะงี ส่วนอื่น ๆ จะใช้ตามห้วยใกล้เคียง และลำห้วยที่ใช้สะดวกทั่วๆ ไป เช่น ห้วยกลาง ห้วยไฮหลวง ห้วยไฮอ่อน และห้วยหมากพริก เป็นต้น

4) ระบบการติดต่อสื่อสารภายในหมู่บ้าน มีตู้โทรศัพท์สาธารณะที่อำนวยความสะดวกตามบ้านต่าง ๆ ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านจะมีการใช้โทรศัพท์มือถือเนื่องจากมีเสาสัญญาณโทรศัพท์ทำให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปด้วยความสะดวกและรวดเร็ว

สถานที่บริการสาธารณะ มีดังนี้

1) ศาสนสถาน ปัจจุบันมีพระภิกษุรวม 2 รูป	จำนวน 1 แห่ง
2) โบสถ์ศาสนาคริสต์	จำนวน 1 แห่ง
3) หอกระจายข่าว	จำนวน 4 แห่ง
4) สถานที่บริการโทรศัพท์สาธารณะที่ใช้การได้	จำนวน 4 แห่ง
5) ศาลาประชาคม	จำนวน 1 แห่ง
6) ลานกีฬาหรือสนามกีฬาของหมู่บ้าน	จำนวน 1 แห่ง
7) สถานที่พักผ่อน สวนสาธารณะ (บ่อปลา) ของหมู่บ้าน	จำนวน 1 แห่ง
8) ร้านค้า ร้านอาหาร	จำนวน 10 แห่ง
9) สถานศึกษา (โรงเรียน)	จำนวน 1 แห่ง
10) มีสถานีอนามัย	จำนวน 1 แห่ง

4.2.5 กิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน (อาชีพ รายได้)

ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 70 จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่เหลือจะประกอบอาชีพรับจ้าง ชาวบ้านพึ่งพาตนเองในแนวทางแห่งการพอเพียง การได้รับค่าจ้างตามหลักแล้วถ้าไปช่วยทำนาก็จะได้รับการแบ่งข้าวแทนค่าจ้าง บางส่วนไปรับจ้างทำงานในเมืองมักจะเป็นวัยรุ่นที่จบสูง ๆ แล้วส่งเงินมาให้พ่อแม่ปลูกบ้าน การปลูกข้าวจะทำการเพาะปลูกเพียงปีละ 1 ครั้ง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา การปลูกข้าวเป็นการปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน จะมีเหลือขายภายในระดับชุมชนเท่านั้น ส่วนผลผลิตจากการทำการเกษตรที่เป็นรายได้จะเน้นปลูกพืชตามฤดูกาล พืชหลักที่นิยมปลูก คือ กระเทียม ถั่วเหลือง ใบชา ลิ้นจี่ งาม ผลผลิตทางการเกษตรที่ทำรายได้หลักมีกระเทียมเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของหมู่บ้าน ปลูกกันแทบทุกครัวเรือน กระเทียมบ้านนาปลาจาดมีลักษณะเด่น คือ หัวแกรน เก็บได้นานข้ามปี ขนาดของกระเทียมจะหัวเล็กมากเมื่อเทียบกับอำเภอข้างเคียง หรือจังหวัดอื่น ถั่วเหลืองเป็นพืชที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว เพราะในพื้นที่มีน้ำพอเพียงในฤดูแล้ง ซึ่งการปลูกถั่วเหลืองจะคุ้มทุนกว่า ทำให้การปลูกถั่วเหลืองเป็นที่นิยม โดยจะปลูกเพื่อนำมาแปรรูปเป็นอาหารและเครื่องปรุง ส่วนลิ้นจี่และใบชา เป็นเกษตรแบบผสมผสาน ลิ้นจี่ส่วนใหญ่มักปลูกตามเชิงเขา โดยพื้นที่ระหว่างต้นลิ้นจี่จะปลูกต้นชาใบชาสามารถเก็บได้ตลอดทั้งปี ผลผลิตดี แต่มักประสบปัญหาในฤดูฝนเพราะฝนตกชุกจึงไม่มีแสงแดดพอเพียงในการตากใบชา การเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงเพื่อบริโภคในครัวเรือน เช่น การเลี้ยงไก่ และเลี้ยงหมู

4.2.6 ระบบสังคมและความสัมพันธ์ในชุมชน

จำนวนประชากรและระบบความสัมพันธ์ในหมู่บ้านปลาจาดปัจจุบัน

จำนวนครัวเรือนทั้งหมดมี 412 หลังคาเรือนและจำนวนประชากรทั้งหมดมี 1,550 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยผา เดือน กุมภาพันธ์, 2552) โดย เฉลี่ย ร้อยละ 90 ประชากรส่วนใหญ่ เป็นคนไทยใหญ่ ประกอบอาชีพทำการเกษตร และรับจ้างทั่วไป

ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ ใช้ภาษาไตในการสื่อสาร อยู่กันฉันพี่น้อง พึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมสืบทอดต่อกันมา โดยเฉพาะการให้ความสำคัญเคารพต่อผู้อาวุโส ส่งเสริมให้ประชาชนในการเรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ทางกฎหมาย รัฐธรรมนูญ ส่งเสริมให้หมู่บ้านบริหาร (บ้านคาหาน) ให้มีผู้นำปกครองตนเอง ประมาณร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 5 นับถือศาสนาคริสต์ มีวัด 2 แห่ง คือ วัดบ้านนาปลาจาด และวัดคาหาน มีโบสถ์คริสต์ 1 แห่ง ประชากรร้อยละ 65 จบการศึกษามัธยมศึกษาชั้นต้น ร้อยละ 20 จบการศึกษาระดับ

มัธยมศึกษาและร้อยละ 3 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาในระบบการศึกษาจำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านนาปลาจาด และ โรงเรียนบ้านคาหาน (แผนชุมชนบ้านนาปลาจาด, 2551)

การรวมกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนบ้านนาปลาจาด

ในหมู่บ้านมีบุคลากรที่มีศักยภาพและมีประสบการณ์มีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ประชาชนในพื้นที่ที่มีความตื่นตัวในด้านการเรียนรู้ทางการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ ชาวบ้านมีการบริหารจัดการองค์กรอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ เบื้องต้นจะมีการหาสาเหตุและแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องและมีระบบ เช่น ทางหมู่บ้านจะเสนอขอจัดอบรมการเรียนรู้ให้ผู้นำและแกนนำในหมู่บ้านให้รับทราบและมีประสิทธิภาพก่อนแล้วค่อยเริ่มทำโครงการหรือเสนอโครงการ เช่น การสร้างแผนงานการเรียนรู้และความสามารถในการจัดการ วัตถุประสงค์เพื่อเป็นการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนการเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ กำหนดตำแหน่งของตนเองในการวางทิศทางการพัฒนาตามศักยภาพความพร้อมของชุมชน เริ่มจากโครงการอบรมและทำศนะศึกษาดูงาน เศรษฐกิจพอเพียงแก่แกนนำและสมาชิกในหมู่บ้าน จัดตั้งองค์กรกลางในหมู่บ้านเพื่อติดตาม ประเมินผลโครงการในหมู่บ้าน จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ วิเคราะห์สถานการณ์ในหมู่บ้านเพื่อนำมาสรุปบทเรียนในความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการแต่ละโครงการ หมู่บ้านนาปลาจาดได้มีการรวมกลุ่มต่างๆ เพื่อระดมทุน และเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย กองทุนหมู่บ้าน กองทุนออมทรัพย์แม่บ้าน กองทุน ก.น.ช. กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มตำรวจบ้าน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ผู้สูงอายุ เป็นต้น หน่วยงานธุรกิจหมู่บ้านนาปลาจาด มีร้านค้า 10 แห่ง ปิมน้ำมันหลอด 1 แห่ง และมีโรงสีข้าว 3 แห่ง และมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนมี ดังนี้

คณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน (กม.) ประกอบไปด้วย

มีผู้ใหญ่บ้าน ชื่อนายหลาว เพชรอุดมพร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คนชื่อ นายวรรัชย์ จันทร์แค้น และนายอนัน คำวงศ์ นายก อบต. หัวฝาย ชื่อนายรุ่งโรจน์ คำมะसान และสมาชิก อบต. หมู่บ้าน ชื่อนายนางหนู คุณคำ และนายชาติรี คำกิ่ง

ด้านการบริหารจะมีคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านประกอบไปด้วย

1) คณะกรรมการฝ่ายบริหารหมู่บ้าน	จำนวน 12	คน
2) คณะกรรมการฝ่ายศาสนา วัฒนธรรม	จำนวน 12	คน
3) คณะกรรมการฝ่ายผู้สูงอายุ	จำนวน 12	คน
4) คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุข	จำนวน 12	คน
5) คณะกรรมการฝ่ายสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	จำนวน 13	คน
6) คณะกรรมการฝ่ายเศรษฐกิจพอเพียง	จำนวน 12	คน
7) คณะกรรมการฝ่ายกองทุนหมู่บ้าน	จำนวน 12	คน
8) คณะกรรมการฝ่ายเยาวชน	จำนวน 12	คน
9) คณะกรรมการกลุ่มนั้ยมัก	จำนวน 12	คน
10) คณะกรรมการฝ่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน	จำนวน 12	คน
11) คณะกรรมการฝ่ายแม่บ้านออมทรัพย์	จำนวน 12	คน
12) คณะกรรมการฝ่ายพ่อบ้าน	จำนวน 12	คน
13) คณะกรรมการฝ่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	จำนวน 12	คน

ด้านสาธารณสุข (สุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพ)

ด้านสุขภาพอนามัยของคนในหมู่บ้าน ไม่มีโรคที่เป็นอันตราย ส่วนมากชาวบ้านจะเป็นโรคตามฤดูกาลทั่วไป การเข้ารับการรักษาชาวบ้านจะเข้ารับที่สถานีอนามัยบ้านนาปลาจาดซึ่งก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2537 (เปิดให้บริการเมื่อ 1 สิงหาคม 2539) มีเจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุขอยู่ประจำสถานีอนามัยตลอด 24 ชั่วโมง จำนวน 2 คน มีที่ทำการสถานีอนามัย 1 หลัง บ้านพักเจ้าหน้าที่ 2 หลัง การให้บริการครอบคลุมทั่วพื้นที่รับผิดชอบ หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 และอีก 3 หย่อมบ้าน เป็นสถานีอนามัยส่งเสริมการปฏิบัติงานของ อ.ส.ม. หมู่บ้าน จนได้รับรางวัลในระดับภาคงานให้การบริการชุมชน ได้แก่ งานประกันสุขภาพ งานอนามัยและเด็ก งานควบคุมโรคติดต่อ งานสาธารณสุขมูลฐาน งานป้องกันแก้ไขปัญหาโรคเอดส์และยาเสพติด งานอนามัยสิ่งแวดล้อม ซึ่งการจัดระบบบริการในสถานีอนามัย จะให้บริการรักษาพยาบาลทุกกลุ่มอาการผสมผสานกับการส่งเสริมและสร้างสุขภาพป้องกันโรคและฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ เชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบภายในสถานบริการและเครือข่ายบริการสุขภาพ โรงพยาบาลศรีสังวาลย์ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

4.2.7 การท่องเที่ยวประเพณีและวัฒนธรรม

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัฒนธรรมและประเพณีที่ถือสืบทอดต่อกันมา เช่น ประเพณีการดับไฟเทียน ปอยจำดี (เจดีย์ทราย) ประเพณีการกั้นตอ (รดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ) ปอยล่างลอง (พิธีบวชเณร) เลี้ยงเจ้าเมือง การทำบุญบ้าน การแต่งกายนิยม สวมชุดไต (ชุดประจำท้องถิ่น) เป็นต้น

1) **ประเพณีกั้นตอ** (การรดน้ำคำหัว) จะมีในช่วงเดือนเมษายน ชาวบ้านจะนำสิ่งของที่ได้จัดเตรียมเอาไว้แล้ว ไปขอพรจากผู้ใหญ่ผู้สูงอายุหรือผู้ที่เรานับถือ “การกั้นตอ” คือกิจกรรมหนึ่งภายในหมู่บ้านเป็นการไปขอพรเพื่อเป็นสิริมงคลและขอให้อุบัติกรรมในสิ่งที่เราอาจได้กระทำล่วงเกินท่านไป ไม่ว่าจะทางด้าน กายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ผู้สูงอายุก็นำให้ศีลให้พร อโหสิกรรม ให้ผู้ที่มาคารวะในอดีตที่ผ่านมาจะเป็นช่วงที่คนหนุ่มสาว มีความสุขสนุกสนาน เพราะพวกเขาต่างก็มีโอกาสใกล้ชิดกัน คงจะไปกั้นตอ ถือว่าการได้ทำกิจกรรมเช่นนี้เป็นการเปิดตัวให้ผู้อื่นได้รับรู้ว่าเราพร้อมที่จะร่วมใช้ชีวิตกันในภายหน้า การกั้นตอในเทศกาลปีใหม่สงกรานต์มีสองลักษณะคือ การกั้นตอภายในชุมชนหรือหมู่บ้าน และการกั้นตอภายนอกชุมชนหรือหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง ประเพณีการกั้นตอนั้นมีเกือบทุกหมู่บ้านถือได้ว่าเป็นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรได้รับการส่งเสริมและรักษาไว้ให้คงอยู่กับหมู่บ้านหรือชุมชน

2) **ประเพณีปอยล่างลอง** หรือประเพณีบรรพชาสามเณร ซึ่งถือได้ว่าเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชาวบ้านเป็นการจัดกิจกรรมทางด้านประเพณีที่ยิ่งใหญ่มากสำหรับชาวบ้านเพราะการจัดงานแบบนี้ในครั้งหนึ่งๆ ต้องใช้เงินมาก อย่างไรก็ตามเมื่อเป็นประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่น ชาวบ้านต่างมีความสุขที่ได้ให้บุตรหลาน ได้บวชเรียน ในร่มผ้ากาสาวพัตร์กล่อมเกล้าให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและถือว่าการเอาบุตรหลานบรรพชาเป็นสามเณรวิธีนี้ได้บุญกุศลแรงกว่าการอุปสมบทพระภิกษุ จึงจัดอย่างยิ่งใหญ่ ช่วงเดือนมีนาคม เมษายน และพฤษภาคม โดย เด็กผู้ชายที่บวชหรือบรรพชาเรียกว่า “ล่างลอง” แต่งกายประดับด้วยเครื่องประดับอันมีค่า สวมสร้อย กำไล แหวน และใช้ผ้าพัน โปกศีระหะมีดอกไม้เสียบรอบๆ เป็นที่สวยงาม นุ่งผ้าลักษณะคล้ายการนุ่งโจงกระเบน มีลวดลายและสีสันสวยงาม สวมถุงเท้ายาว แต่งหน้าทาแป้งมี ตะแบ้ หรือพี่เลี้ยงที่มีหน้าที่ดูแลล่างลองตลอดงาน “ซอมต่อโหลง” คือการนำอาหารคาวหวานถวายพระ โดยในระหว่างช่วงเวลาที่เข้าพรรษาสามารถทำได้ตลอด แต่มักจะตรงกับวันพระเสมอ คำว่า “ปอยล่างลอง” เป็นภาษาไทยใหญ่ซึ่งสามารถแยกศัพท์ออกได้คือ “ปอย” หมายถึงงานหรือพิธีการ “ล่าง” หมายถึงสามเณร ส่วน “ลอง” หมายถึงยังไม่ได้เป็น ดังนั้นเมื่อนำมารวมกันจะหมายถึง พิธีการเตรียมตัวเป็นสามเณร นั่นเอง ในการจัดงานจะมีเจ้าภาพใหญ่เป็นแม่งานในการจัดงาน ซึ่งมักจะเป็นคหบดี หรือผู้กว้างขวางในสังคม เด็กที่จะบวชจะต้องไปอยู่วัดเพื่อเรียนรู้วัตรปฏิบัติสำหรับการเป็นสามเณร

ก่อนพิธีประมาณ 20 วันส่วนใหญ่จะกำหนดวันประกอบพิธี ซึ่งแบ่งเป็น 3 วัน คือวันรับส่งลงไปฝึกวัตรปฏิบัติที่วัดกลับมาประกอบพิธีที่บ้านเจ้าภาพ วันที่ สองเป็นวันแห่เครื่องไทยทานและเรียกขวัญส่งลง ผู้มีศรัทธาจะนำอาหารต่าง ๆ ที่พิเศษพร้อมทั้งผลหมากรากไม้เอาไปรวมกันที่วัด และแกะสลักเป็นลวดลายสวยงาม เข้ามืดของวันรุ่งขึ้นก็ทำพิธีถวาย อาจจะมีการเชิญชาวบ้านจากชุมชนอื่นมาร่วมหรือไม่เชิญมาร่วมก็ได้ เป็นกิจกรรมของชุมชนมากกว่า มีขบวนแห่เพื่อนรำแบบไทยใหญ่ ขบวนมโหรี ขบวนแห่เครื่องไทยทาน อีกกิจกรรมหนึ่งก็คือการฟังธรรมหรือ “ถ่อมลิ้ม” เป็นกิจกรรมที่เล็กกว่าการต่างขอมต่อ โหลง มีครวเรือนโคครวเรือนหนึ่งเป็นเจ้าภาพจัดขึ้น ธรรมหรือ “ลิ้ม” ที่นำมาอ่านหรือฟังนั้น โดยมากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ หรือชาดกนั้นเองอาจจะจัด 1 วัน 2 วัน หรือมากกว่านั้น ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ หรือเรื่องราวจากหนังสือที่นำมาอ่าน ผู้ที่ทำหน้าที่อ่านให้คนอื่นฟังนั้น เรียกว่า “จเร” หรือ “เจเร” และต้องมีน้ำเสียดี ท่วงทำนองที่อ่านไพเราะ และค่อนข้างจะเป็นผู้ที่เก่งในการอ่านภาษาด้วยเพราะผูกธรรม หรือเรียนหนังสือที่ว่ามีอักขรพม่า อักษรล้านนา มาผสมผสานกัน ปัจจุบันการกระทำเช่นนี้น้อยลง อาจเป็นเพราะว่าเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น วันที่สามก็จะบรรพชาซึ่งไม่แตกต่างจากการบรรพชาแบบทั่วไปที่จัดขึ้นในแต่ละจังหวัด

เทศกาลออกพรรษา หรือ “ออกหัว” ก่อนที่จะถึงวันออกพรรษา ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 มีการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือที่เรียกว่า “แสนขอมโก้งจา” ที่เป็นญาติสนิทหรือมิตรสหายโดยนำอาหารคาวหวาน บุหรี่ หมากพลู หรือของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วขอบเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ใส่ในกระถง หรือถ้วยชามก็ตามแต่ ให้พระสงฆ์ทำพิธีกรวดน้ำ แล้วนำไปวางไว้ใต้ต้นไม้หรือที่ใดที่หนึ่งที่ไม่ใช่บริเวณภายในวัด หนุ่มสาว พ่อบ้านแม่เรือน เข้าวัดฟังธรรมและมีการ ก้นตอขอ ศิลขอพร และขอขมาผู้อาวุโส ทั้งในและนอกชุมชน เช่นเดียวกันกับในเทศกาลปีใหม่สงกรานต์และมีการ ลำโต รำนก (กิ่งกำห่า หรือกินรี) หรือรูปสัตว์อื่น ๆ เพื่อเป็นการต้อนรับการเสด็จกลับมา ยังโลกมนุษย์ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจากที่สูงขึ้นไปโปรดพระบิดา มารดาที่บนสวรรค์ เป็นเวลาสามเดือน หมูสัตว์จตุบาท ทวิบาท ภูตผีปีศาจ ต่างก็มีความยินดีปรีดา กันถ้วนหน้าจึงได้ออกมารำถวาย แสดงความยินดี เช่นกัน หมูมวลมนุษย์ก็ทำปราสาทคอยรับเสด็จมาประทับ ที่รู้จักกันในนามว่า “จองพารา” หรือปราสาททำด้วยโครงไม้ไผ่เหลาให้ได้ขนาดเดียวกันแล้วมาประกอบเป็นรูปร่าง ใช้กระดาษสีที่ฉลุลวดลายทากาวติดตามโครงไม้ไผ่ ลักษณะการขึ้นรูปเป็นชั้น ๆ ใช้ทั้งเวลาและความอดทนประกอบด้วยความชำนาญ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและเชื่อว่าเมื่อได้บูชาจองพาราต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะได้กุศลผลบุญมาก ดังนั้นเมื่อถึงเทศกาลออกพรรษา ชาวบ้านก็จะร่วมมือร่วมใจกันทำจองพาราดวยตามวัดหรือจะประดับไว้ที่บ้านเรียกว่า “แข่งส่งปลูด”

เทศกาลถวายผ้ากฐิน หรือ “ปอยส่งกานกะถิน” เป็นการทำบุญถวายผ้าไตรจีวรแก่ภิกษุสงฆ์ เทศกาลเริ่มตั้งแต่ แรม 1 ค่ำ เดือน 11 เป็นต้นไปจนถึงประมาณวันเพ็ญเดือนสิบสองและถือว่าการทำบุญกฐินนั้นได้กุศลแรงอีกอย่างหนึ่ง

เทศกาลการทำทานด้วยข้าวเหนียวแดง หรือ “ข้าวหยาโก้” หลังจากที่ถูกเก็บเกี่ยวแล้วชาวบ้านก็จะทำบุญให้ทานข้าวใหม่ที่เพิ่งจะนำมาเข้ายุ้งฉาง คือการทำข้าวหยาโก้แจกให้ญาติ ๆ หรือผู้คนภายในชุมชนหรือแม้แต่ภายนอกชุมชน นอกจากนี้ยังมีพิธีเกี่ยวกับการเกิด การตาย แต่งงาน สุขวัญ การบวชนาค การทำบุญผ้าป่า เป็นต้น ในด้านสังคมชาวบ้านอยู่ด้วยกันอย่างเกื้อหนุนนับเป็นพี่เป็นน้องเกือบทั้งหมู่บ้าน เป็นเครื่องหล่อหลอมกลมเกลียวจิตใจมนุษย์เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุข ดังนั้น วัฒนธรรมและประเพณีที่ได้กล่าวมาตลอดข้างต้น จึงมีคุณค่าที่ควรจะรักษาไว้ให้ยืนยาวคงคู่กับชุมชนท้องถิ่นต่อไป ผู้มีส่วนรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรม ได้แก่ประชาชนทั่วไป เด็กหรือเยาวชน ครูอาจารย์ พระภิกษุสงฆ์ ข้าราชการตลอดจนผู้มีอำนาจ รัฐบาล ความรู้ความสามารถนั้นนับว่ามีความสำคัญมาก ผู้มีความรู้ความสามารถเหล่านี้ควรถือเป็นทรัพยากรบุคคลที่ล้ำค่า ซึ่งเราควรพยายามใช้ทรัพยากรบุคคลเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด เนื่องจากท่านเหล่านี้เป็นผู้สูงอายุ หากอนุชนรุ่นหลังมิได้ให้ความสนใจสืบทอดความรู้ความสามารถของท่านไว้ก็เป็นที่น่าเสียดายเพราะต่อไปจะสูญไปโดยเปล่าประโยชน์ บางคนอาจดูหมิ่นในภูมิปัญญาของท่านด้วย ซึ่งทางที่ดีไม่ควรดูหมิ่นและควรสนใจศึกษาไว้เพื่อสืบทอดให้เป็นมรดกชุมชนท้องถิ่น ซึ่งอาจแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) ด้านวัตถุ ได้แก่ งานก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ งานช่างฝีมือ การจักสาน งานถักเครื่องใช้และเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม งานทำเครื่องใช้ประจำบ้าน งานเกี่ยวกับการทำเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการประกอบอาชีพต่าง ๆ ความรู้และวัตถุบางอย่างที่คนโบราณได้สร้างสมไว้ เช่น พระพุทธรูป หนังสือโบราณ วัตถุโบราณต่าง ๆ เป็นต้น ก็ควรพยายามช่วยกันดูแลรักษาให้คงสภาพดีไว้ต่อไปเพราะบางอย่างเป็นสิ่งหายาก

2) ในด้านจิตใจและนามธรรม ซึ่งธรรมเนียมปฏิบัติมาแต่โบราณ ได้แก่จารีต ประเพณี เช่นการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ การมีกิริยามารยาทอันดีงาม เรื่องราวที่น่ารู้ของท้องถิ่นที่ควรสืบทอด เช่น ภาษาวรรณคดีพื้นบ้าน ประวัตินิทานของหมู่บ้านและตำบล นิทานพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ตำราโหราศาสตร์ ตำรายาสมุนไพร สิ่งใดควรจะทำไว้ก็ควรจะทำไว้เป็นหลักฐานเพื่อการศึกษาและค้นคว้าต่อไป กับความเชื่อถือคนโบราณมีความเชื่อถือบางอย่างแตกต่างกับปัจจุบัน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับเวทย์มนต์คาถา การสักลายนด้วยหมึก การสืบทอดในเรื่องของจิตเจ้านั้นคงเป็นไปตามอัธยาศัยของแต่ละบุคคลซึ่งจะไปบังคับหรือกะเกณฑ์ไม่ได้ หากสิ่งใดถือว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมเป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลและสังคมเจริญก้าวหน้า

ตามหลักของศิลปวัฒนธรรมเราควรจะร่วมมือกันอนุรักษ์หรือสืบทอดไว้เพื่อให้คงอยู่และตกทอดไปยังอนุชนรุ่นหลังต่อไป

4.3 บริบทของพื้นที่บ้านไม้สะเป่ หมู่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.3.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านไม้สะเป่

คำว่า “ไม้สะเป่” หมายถึง ต้นไม้ชนิดหนึ่ง เป็นภาษาไทยใหญ่มีอยู่มากในบริเวณที่ตั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อตามว่า “บ้านไม้สะเป่” ต้นไม้ชนิดนี้ภาคกลางเรียกว่า “ต้นหว้า” ชาวบ้านไม้สะเป่เดิมเป็นชาวกะเหรี่ยงแดงที่อาศัย บริเวณบ้านกลาง ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชาวบ้านประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำไร่ ทำนา ปลูกพริก ปลูกแตง ฯลฯ พอถึงช่วงฤดูเก็บเกี่ยวก็จะมาช่วยกัน พอหลังการเก็บเกี่ยวชาวบ้านจะเดินทางเข้าไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่ง เพื่อนำพืชผักไปแลกเปลี่ยนกัน ระบบการปกครอง ผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่ชาวบ้านนับถือจะเป็นผู้ดูแลชุมชนและคอยดูแลทุกข์ยามที่จะจัดงานประเพณีต่างในหมู่บ้าน ส่วนในการศึกษา พ่อ แม่ จะเป็นผู้สอน

เนื่องจากประชากรมีจำนวนมากขึ้น ประกอบกับการทำการเกษตรซ้ำ ๆ กัน สภาพดินในบ้านกลางก็เริ่มเสื่อมสภาพชาวบ้านจึงเริ่มหาทำเลพื้นที่ทำกินและที่อยู่ใหม่ ซึ่งนำโดย นายช่อ ไพร นิमित กุล นายเท ศิริสกุล และนายโซ ศิริทรัพย์ทวี ได้เดินทางมาถึงบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านไม้สะเป่ในปัจจุบัน จึงเลือกเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน เพราะพื้นที่มีความเหมาะสมสำหรับการทำการเกษตร เนื่องจากมีดินและป่าที่ยังอุดมสมบูรณ์สะดวกในการติดต่อกับภายนอกหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น หมู่บ้านในสอย การเดินทางก็ใกล้กว่าหมู่บ้านกลาง ซึ่งใช้เวลาในการเดินทางประมาณชั่วโมงครึ่ง จึงได้อพยพจากบ้านกลางมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านไม้สะเป่ ซึ่งการตั้งหมู่บ้านครั้งแรกหมู่จะขึ้นกับหมู่บ้านในสอย หมู่ 4 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ต่อมาได้ชักชวนญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านใกล้เคียงมาอยู่มากขึ้น ทางราชการจึงตั้งเป็นหมู่บ้านไม้สะเป่ หมู่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ประมาณ 20 ปี และมีหย่อมบ้านห้วยฝิ่งอีก 1 หมู่บ้านจำนวนครัวเรือนทั้งหมดมี 13 ครัวเรือนซึ่งเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านไม้สะเป่

4.3.2 ลักษณะทางกายภาพ ที่ตั้งและอาณาเขต

ลักษณะภูมิประเทศ

หมู่บ้านไม้สะเป่ มีลักษณะเป็นหุบเขา อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา – น้ำตกผาเสื่อ บ้านเรือนของชาวบ้านตั้งอยู่บริเวณ ภูมิประเทศที่เป็นเชิงเขาลาดตัวจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตกอยู่ทางฝั่งขวาของลำน้ำสอยซึ่งไหลลงสู่มแม่น้ำปาย มีภูเขาล้อมรอบหมู่บ้าน และมีต้นไม้หลากหลายชนิดที่ขึ้นตามเขา สภาพดินยังอุดมสมบูรณ์ จึงไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมี โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 2,600 ไร่ แบ่งเป็น พื้นที่ทำกิน 1,500 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 1,000 ไร่ และพื้นที่ป่าใช้สอย 100 ไร่ หมู่บ้านอยู่ในตำแหน่งพิกัด $x = 379891$ $y = 2148901$

อาณาเขตของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ

ติดกับ บ้านรวมไทย ต.หมอกจำเป้

ทิศตะวันออก

ติดกับ บ้านห้วยโป่งอ่อน ต.หมอกจำเป้

ทิศใต้

ติดกับ บ้านในสอย ต.ปางหมู

ทิศตะวันตกเฉียงใต้

ติดกับ บ้านคอยแสง ต.ปางหมู

ทิศตะวันออก

ติดกับ สาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

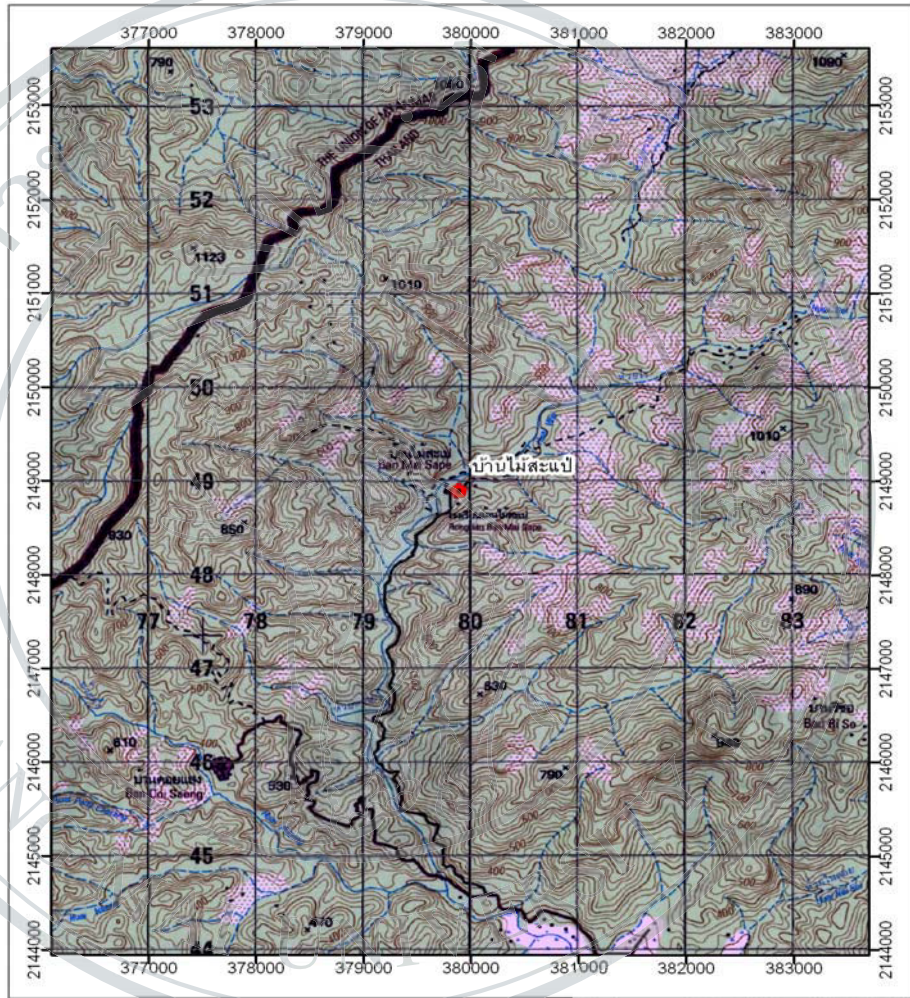
ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

ภาพ 4 ภาพถ่ายทางอากาศ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แผนที่ภูมิประเทศ แสดงที่ตั้งหมู่บ้านไม้สะเป่
ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

L7018 ระหว่าง 4547I ,4548II ,4647IV ,4648III

สัญลักษณ์

ที่ตั้งหมู่บ้าน

มาตราส่วน 1 : 50,000

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพ 5 แผนที่แสดงภูมิประเทศหมู่บ้านไม้สะเป่ ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะภูมิอากาศ

พื้นที่หมู่บ้านจะมีภูมิอากาศแบบร้อนชื้น โดยในฤดูร้อนจะมีอากาศร้อนจัด อากาศหนาวจัดในฤดูหนาว ฝนตกชุกในฤดูฝน นอกจากนี้มีหมอกปกคลุมตลอดทั้งปีสภาพภูมิอากาศจะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้ง 3 ฤดู

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ช่วงระหว่าง เดือนกุมภาพันธ์ – กลางเดือนพฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ช่วงกลางเดือนพฤษภาคม – เดือนตุลาคม จะได้รับอิทธิพล จากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ทำให้อากาศชุ่มชื้นฝนตกชุกมาก ซึ่งจะมีปริมาณมากที่สุดในเดือนสิงหาคม

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม – กลางเดือนกุมภาพันธ์ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและความกดอากาศจากประเทศจีน อากาศหนาวเย็นมาก

4.3.3 ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

1) ทรัพยากรป่าไม้

ลักษณะป่าไม้ที่พบบ่อยจะเป็นป่าเบญจพรรณผสมป่าเต็งรังและป่าดิบเขาบริเวณบนยอดเขาสูง สภาพพื้นที่ที่มีความลาดชันแตกต่างกันจึงทำให้สภาพป่าและชนิดของพันธุ์ไม้แตกต่างกัน พันธุ์ไม้ที่พบบ่อยได้แก่ ไม้สัก ไม้แดง ไม้ไผ่ ส่วนบริเวณที่เป็นป่าดิบชื้นมักจะพบไม้จำพวกก่อ สัตว์ป่าจะพบว่ามีสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ หลายประเภท เช่น สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ที่มีมากได้แก่ หมูป่า เก้ง ลิง ค่าง ชะนี และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมหายากได้แก่ หมี เลียงผา กวาง และ เสือโคร่ง สัตว์ประเภทนกได้แก่ ไก่ป่า ไก่ฟ้า และนกชนิดต่าง ๆ บริเวณลำห้วย มีสัตว์น้ำจำพวกปลาหลายชนิด และมีปลาที่ออกตามฤดู คือ ลูกอ๊อด จะพบในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม ซึ่งช่วงเดือนนี้ จะมีเขื่อนขนาแล้วจะกลายเป็นกบ นอกจากนี้ยังพบว่ามีความหลากหลายของแมลงมากแสดงให้เห็นสภาพระบบนิเวศของเขตที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง

ภายในชุมชนได้มีการจำแนกพื้นที่ป่าประกอบไปด้วย พื้นที่ป่าต้นน้ำ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของหมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 800 ไร่ พื้นที่ป่าใช้สอย อยู่ทางทิศใต้ ของหมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 100 ไร่ สถานที่เลี้ยงฝืน้ำ อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 5 ไร่ พื้นที่ทั้งหมดนี้จะมี กฎระเบียบในการดูแลรักษา โดยข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ของหมู่บ้านไม้สะเป่ คือห้ามบุกรุกพื้นที่ต้นน้ำ ห้ามเผาไร่ให้ทำแนวกันไฟรอบๆ พื้นที่ไร่ ห้ามจำหน่ายไม้แปรรูปให้กับบุคคลภายนอก ห้ามนำดอกกล้วยไม้มาจำหน่าย และช่วยกันทำแนวกันไฟรอบหมู่บ้านทุกปี กรณีถ้ามีคนละเมิดในการทำผิดครั้งแรกจะให้ทางคณะกรรมการว่ากล่าวตักเตือน

การทำผิดครั้งที่ 2 ให้ทางคณะกรรมการจับปรับ 500 บาทการทำผิดครั้งที่ 3 ให้ทางคณะกรรมการหมู่บ้านจับดำเนินคดีตามกฎหมาย ถ้าเป็นกรณีตัดต้นไม้ในเขตอนุรักษ์ให้ปรับ 500 บาท หรือถ้ากรณีนำไปแปรรูปไปขายนอกหมู่บ้านให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย

เนื่องจากพื้นที่ทำกินของแต่ละชุมชนถูกจำกัด มิให้มีการขยายออกไป การกำหนดขอบเขตและจำนวนพื้นที่ไม่แน่นอนชัดเจน จากนโยบายและมาตรการของรัฐ กฎหมายป่าไม้ พ.ศ. 2484 ชาวบ้านต้องผลิตซ้ำในพื้นที่เดิมทำให้สภาพดินเสื่อมคุณภาพธาตุอาหารในดินลดลงประกอบกับชุมชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดการปรับปรุงพื้นที่ดิน การเลี้ยงสัตว์ และขาดการกระจายข้อมูลความรู้ไปสู่ชุมชน นอกจากนั้นการเพิ่มขึ้นของประชากรในพื้นที่ทำให้ความต้องการพื้นที่มากเพิ่มขึ้น เกิดปัญหาการแย่งพื้นที่ทำกินและปัญหาการบุกรุก ทำไร่หมุนเวียนและปัญหาเอกสารสิทธิ์

2) ทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำ

มีแม่น้ำไหลผ่านทางทิศเหนือของหมู่บ้านคือแม่น้ำสอย ส่วนทางทิศใต้จะมีแม่น้ำสาละวินไหลผ่าน ห้วยน้ำที่เอาไว้ใช้อุปโภคและบริโภคจะมีต้นน้ำอยู่ที่บริเวณทิศเหนือของหมู่บ้านห้วยฝั่งไหลจากทิศเหนือไปสู่ทิศใต้ผ่านบ้านห้วยฝั่ง ไม้สะเป่ และไหลลงไปสู่แม่น้ำปายน้ำห้วยที่ได้ใช้ประโยชน์ แบ่งออกเป็น

- ห้วยมะม่วง ใช้ประโยชน์ในการทำระบบประปาหมู่บ้าน
- ห้วยผักไผ่ ใช้ประโยชน์ในการทำระบบประปาหมู่บ้าน
- ห้วยไม้สะเป่ ใช้ประโยชน์ในการทำนา – ทำสวน
- ห้วยบุก ใช้ประโยชน์ในการทำนา – ทำสวน
- ห้วยน้ำสอย ใช้ประโยชน์ในการทำนา – ทำสวน
- ห้วยน้ำบะແລ່ ใช้ประโยชน์ในการทำนา – ทำสวน
- ห้วยน้ำหนอง ใช้ประโยชน์ในการทำนา – ทำสวน

สถานการณ์น้ำ ผลจากการรุกล้ำพื้นที่ป่าทำให้บริเวณน้ำมากเกิดน้ำท่วม และหน้าแล้งเกิดน้ำ

น้อย ชุมชนยังไม่มีระบบการจัดการที่ดีแหล่งที่เป็นน้ำตกมีในพื้นที่ 2 แห่งได้แก่

- น้ำตกห้วยบะແລ່ มีระยะทาง 2 กิโลเมตร
- น้ำสอยดาวสงบ แม่น้ำสอย มีระยะทาง 2.50 กิโลเมตร

4.3.4 โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคของหมู่บ้าน

หมู่บ้านไม้สะเป่มีระบบสาธารณูปโภค ดังนี้

1) การคมนาคมในสมัยก่อนชาวบ้านจะใช้การเดินทางในการเข้าออกหมู่บ้าน โดยใช้เวลาประมาณชั่วโมงครึ่ง จนมาถึงปี พ.ศ. 2534 มีถนนดินแดงใช้แล้วเริ่มมีรถจักรยานยนต์ใช้ พอในปัจจุบันได้สร้างเป็นถนนคอนกรีตที่ยังสลับกับดินแดงอยู่ ตลอดระยะทางเข้าหมู่บ้าน เวลาในการเดินทางประมาณ 30 – 45 นาที โดยจะเดินทางค่อนข้างลำบากในฤดูฝนและได้มีงบประมาณของ อบต. และส่วนของการราชการเข้ามาสร้างเป็นถนนคอนกรีตจากตัวหมู่บ้านออกไปยังปากทางหมู่บ้าน ปัจจุบันมีรถยนต์ส่วนบุคคล 3 คัน เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งพืชผักทางการเกษตร ออกไปขายยังหมู่บ้านใกล้เคียง บางครั้งก็จะเป็นรถรับจ้างบรรทุกของไป - กลับ ในระยะทาง 72 กิโลเมตร จากตัวเมืองถึงหมู่บ้านในราคา 600 บาท (เหมาลำ)

2) ใช้ไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในบางบ้านไม่มีไฟฟ้าใช้จะใช้เทียนหรือตะเกียงในการให้แสงสว่างแทนไฟฟ้า ไฟฟ้ามีเข้ามาในหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2540 โดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคทำให้ประชาชนในหมู่บ้านได้มีแสงสว่างใช้ในเวลาตอนกลางคืน เช่น การทำเครื่องจักรสาน ดูโทรทัศน์ร่วมกัน ฯลฯ ผู้ที่ดูแล คือ ชาวบ้านจะร่วมมือกับ อบต. จะคอยดูแลไฟฟ้าตามถนน

3) ประปาภูเขา มีเข้ามาในหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2533 และ พ.ศ. 2542 โดยงบประมาณของ อบต. ในช่วงฤดูแล้งน้ำในห้วยเริ่มน้อย จึงสร้างประปาภูเขาให้ชุมชนมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี สร้างระบบเขื่อนชลประทานขนาดเล็ก (ฝายน้ำล้น) เพื่อให้ประชาชนมีน้ำใช้ในการเกษตรและเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อบริโภคในหมู่บ้าน มีการสร้างท่อระบายน้ำในปี พ.ศ. 2546 เพื่อเป็นที่ระบายน้ำเมื่อเวลาฝนตกและเป็นท่อระบายน้ำในเวลาที่บ้านอาบน้ำและซักผ้า

4) ระบบการติดต่อสื่อสาร ภายในหมู่บ้านใช้โทรศัพท์มือถือในการติดต่อสื่อสาร การติดต่อบางครั้งจะใช้วิทยุสื่อสารบ้าง ในหมู่บ้านไม่มีระบบโทรศัพท์สาธารณะ

สถานที่บริการสาธารณะ มีดังนี้

1) หอกระจายเสียง	จำนวน 1 แห่ง
2) คลินิกมาลาเรีย	จำนวน 1 แห่ง
3) ร้านค้า	จำนวน 2 แห่ง
4) โรงเรียน	จำนวน 1 แห่ง

5) โบสถ์คริสต์	จำนวน 1 แห่ง
6) ศาลาประชาคม (ศาลากลางบ้าน)	จำนวน 1 แห่ง
7) ลานกีฬาหรือสนามกีฬาของหมู่บ้าน	จำนวน 1 แห่ง
8) สถานศึกษา (โรงเรียนบ้านไม้สะเป)	จำนวน 1 แห่ง

4.3.5 กิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน (อาชีพ รายได้)

ประชากรในหมู่บ้านไม้สะเปมีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างยากจน มีธนาคารข้าวประจำหมู่บ้านจึงทำให้หมู่บ้านมีข้าวกินตลอดปี จำนวนรายได้ของคนหมู่บ้านประมาณ 6,000 – 10,000 บาท/ปี จากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า “สมัยก่อนชาวบ้านไม่เคยมีหนี้สิน จนกระทั่งเมื่อ 9 – 10 ปี ที่ผ่านมามีกองทุนหมู่บ้าน (กทบ.) และกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.) จึงทำให้ชาวบ้านไปกู้ เพื่อมาลงทุนทำการเกษตรชาวบ้านมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น” การถือครองที่ดินของประชากรในหมู่บ้านไม้สะเปพื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านอยู่ในเขตป่าสงวน ชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินเหล่านี้ ชาวบ้านมีพื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 1,000 ไร่ พื้นที่ทำกิน 1,500 ไร่ ปัญหาทั่วไปในการประกอบอาชีพคือ ไม่มีการส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพ เช่น การตีมีด การทอผ้าและการจักสาน ไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพทางการเกษตรทำให้ไม่มีความเข้มแข็งจนมีอำนาจต่อรองได้ ไม่มีอาชีพเสริมในขณะมีเวลาว่าง เกิดภาวะดินเสื่อมสภาพ ขาดการส่งเสริมทางการเกษตร ราคาผลผลิตตกต่ำผู้ซื้อกดราคาพืชผลทางการเกษตร การคมนาคมมีอุปสรรคในช่วงฤดูฝน ค่าครองชีพสูงรายได้น้อยและค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น

อาชีพส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพเกษตร โดยสามารถแยกเป็นอาชีพต่าง ๆ ได้ดังนี้ เช่น การทำข้าวไร่ โดยปัจจุบันมีการประกอบอาชีพในการเพาะปลูกข้าวไร่ประมาณ 93 ครัวเรือน การปลูกข้าวไร่จะประกอบไปด้วยพันธุ์ต่าง ๆ ดังนี้ ข้าวพันธุ์พื้นเมือง ข้าวเหลือง ข้าวลาย ข้าวเม็ดใหญ่ ส่วนใหญ่จะเน้นปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง เพราะมีความเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ ในพื้นที่ มีความทนทานต่อโรคแมลง ศัตรูพืช และได้ผลผลิตดี โดยเตรียมพื้นที่ในช่วงเดือนมกราคม ทำการเพาะปลูกในช่วงเดือนพฤษภาคม และทำการเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนตุลาคม โดยได้ผลผลิตในอัตราส่วนดังนี้ เมล็ดพันธุ์ 1 ปี๊บ ได้ผลผลิต 40 – 5 ปี๊บ โดยส่วนใหญ่จะใช้เมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูกมากที่สุด 10 ปี๊บ หรือน้อยที่สุด 3 ปี๊บ ปัญหาที่พบจากการเพาะปลูกคือมีวัชพืชขึ้นมาก โรคใบลาย, ใบแดง และมีเพลี้ย การแก้ปัญหาชาวบ้านจะมีวิธีการโดยนำเอาใบมะนาว ตำรวมกับใบตะไคร้และข้าวตากแห้ง แล้วนำมาตำคลุกให้เข้ากันนำไปหว่านในไร่เพื่อเป็นการป้องกันวัชพืชและโรคต่าง ๆ ปัจจุบันมีการประกอบอาชีพจากการทำนาข้าวประมาณ 30 ครัวเรือน การเพาะปลูกข้าวนาดำ จะประกอบไปด้วยพันธุ์ข้าว กข.21 กองหลวง โดยส่วนใหญ่เตรียมพื้นที่ในช่วงเดือน พฤษภาคม ทำการเพาะปลูก ช่วงเดือน

กรกฎาคม – สิงหาคม และทำการเก็บเกี่ยวในช่วงเดือน ตุลาคม – พฤศจิกายน โดยมีอัตราส่วนในการเพาะปลูกและผลผลิตดังนี้ กข.21 กองหลวง ใช้เมล็ดพันธุ์ 1 ปี๊บ ได้ผลผลิต 100 ปี๊บ และปีถัดไปผลผลิตค่อยๆ ลดลง เพราะเมล็ดพันธุ์ค่อย ๆ เสื่อมคุณภาพไปตามกาลเวลา ปัญหาที่พบจากการเพาะปลูก โรคใบแดง ใบลาย และเพลี้ยการแก้ไขปัญหาลำไยส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใช้สารเคมี กำจัดและป้องกัน

การทำสวนจะมีการปลูกข้าวโพดประมาณ 97 หลังคาเรือน เป็นการปลูกเพื่อทำการบริโภค แต่ละครั้วเรือนจะปลูกไม่มากบางคนก็ปลูกเสริมตามไร่ข้าว ส่วนมากจะเป็นข้าวโพดข้าวเหนียว (ข้าวโพดขาวหรือข้าวสาลี) การปลูกอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม เก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงเดือน สิงหาคม สภาพปัญหาที่พบมีหญ้าวัชพืชมากและมีสัตว์ เช่น หนูแดง ไหน่ ปลูกงา ส่วนการปลูกงาจะเป็นงาขาว งาดำ จะปลูกเพื่อขาย มีการปลูกอยู่ 30 หลังคาเรือน ช่วงระยะเวลาในการปลูก เดือน พฤษภาคม เก็บเกี่ยวในเดือนสิงหาคม อัตราการขาย 200 ถึง 250 บาท ปลูกพริกประมาณ 97 หลังคาเรือน จะมีการปลูกตามในไร่ข้าว เพราะถ้าแยกไปปลูกเป็นสวนจะดูแลยากและได้ผลผลิตที่ไม่ดี และการดูแลรักษาปล่อยตามธรรมชาติ จะไม่ใส่ปุ๋ย หรือสารเคมีใด ๆ ถ้าหากดินยังอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตก็ได้ดี หากดินเสื่อมก็จะได้ผลผลิตน้อย เมล็ดพันธุ์ 1 ลิตร จะหว่านลงในพื้นที่ได้ 2 ไร่ จะเริ่มหว่านในช่วงเดือน พฤษภาคม เก็บผลผลิตช่วงเดือนตุลาคม เป็นต้นไป ปลูก 1 ครั้ง สามารถเก็บผลผลิตได้ 2 ปี ราคาขายอยู่ที่ปี๊บละ 300 – 450 บาท (แห้ง) พริกดิบ ลิตรละ 10 – 40 บาท

ส่วนการเลี้ยงสัตว์ชาวบ้านจะนิยมเลี้ยงหมูพันธุ์พื้นเมืองแบบธรรมชาติ วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงเพื่อเอาไว้เลี้ยงผี เพราะเมื่อบุคคลในครอบครัวเจ็บป่วยบางครั้งรักษา ด้วยยาแล้วหายแต่ถ้าบุคคลคนนั้นไปผีดผี ก็จะใช้วิธีเลี้ยงผีแล้วจึงจะหาย ถ้าเหลือจากการเลี้ยงผี ก็จึงจะขายหรือเอาไว้เพื่อทำให้พิธีประเพณีต่าง ๆ ส่วนวัวควายจะเลี้ยงไว้เพื่อขาย เป็นการเลี้ยงแบบปล่อยป่า เจ้าของที่เลี้ยงควายจะช่วยกันไปล้อมรั้วในป่าบริเวณใดบริเวณหนึ่งแล้วนำควายไปปล่อยรวมกัน มีจำนวน หลังคาเรือนที่เลี้ยงความ จำนวน 15 ครัวเรือน จากหลังคาเรือนทั้งหมด 97 หลังคาเรือน อัตราซื้อขายตัวละ 1,300 – 1,500 บาท ปัญหาที่พบในช่วงต่อฤดูฝน ควายจะเกิดอาการท้องอืดบางตัวตายไม่ทราบสาเหตุ ส่วนที่เหลือจะมีอาชีพรับจ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นเยาวชนที่เรียนจบมาแล้วไม่มีงานทำจะออกไปหางานทำข้างนอก เช่น ในตัวเมือง หรือต่างจังหวัด (แผนชุมชนบ้านไม้สะเป่, 2551)

ตาราง 4 ผลผลิตทางการเกษตรของบ้านไม้สะเป่

โดยจะมีทุก ๆ เดือน โดยในแต่ละเดือนจะมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปดังนี้

กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ปลูกข้าวเจ้า					←							→
ปลูกข้าวเหนียว					←						→	
ปลูกพริก	←											→
ปลูกกระเทียม	←					→						↔
ปลูกงา					←					→		
ปลูกข้าวโพด	←					→						↔
ปลูกถั่วลิสง					←						→	
ปลูกแตงกวา					←						→	
ปลูกพักทอง					←					→		
ปลูกถั่วพู					←					→		
รับจ้างตีมีด	←											→

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู พ.ศ. 2551

4.3.6 ระบบสังคมและความสัมพันธ์ในชุมชน

จำนวนประชากรและระบบความสัมพันธ์ในชุมชนหมู่บ้านไม้สะเป่ปัจจุบัน

ชุมชนไม้สะเป่เป็นชุมชนกระเหรี่ยงตามหลักแล้วกะเหรี่ยงถือเอา ค.ศ. 1983 เป็นปี 2722 ชาวกระเหรี่ยงถือกำเนิดเมื่อ 139 ปีก่อนคริสตกาล ตำนานกะเหรี่ยงเล่าขานกันว่า ถิ่นกำเนิดของเขา คือ “ชิบิ – โกวบี” สันนิษฐานว่าหมายถึง ชีเบตและทะเลโกบี เดิมชาวกระเหรี่ยงตั้งถิ่นฐานแพร่หลาย อยู่ในพม่าและเริ่มเคลื่อนย้ายจากสาละวินเข้ามาอยู่ในประเทศไทย คริสต์ศตวรรษที่ 18 (ราวปลาย สมัยกรุงศรีอยุธยา ถึงต้นรัตนโกสินทร์) ซึ่งมีการผลักดันยกทัพไปรุกเขตแดนกันและกันอย่าง ต่อเนื่อง ไม่ว่าจะผ่านมา กะเหรี่ยงจะเป็นเมืองผ่านจึงถูกต้อนเป็นเชลย ให้จัดข้าวปลาอาหาร เสบียง คลังส่งเวยกองทัพ อีกทั้งต้องนำทางให้เขาด้วย ระหว่างที่ถูกต้อนไปต้อนมา ได้หมายตาที่ดิน บางแห่งในเขตแดนไทยไว้ ซึ่งพวกเขาจะเข้ามาอยู่อย่างสงบไม่ถูกรบกวนจากดินแดนฝักตะวันออก สาละวิน ในสมัยนั้นอยู่ในอำนาจของโยนกกะเหรี่ยงจึงได้เข้ามาสวามิภักดิ์กับโยนก และอาศัยติด สอยห้อยตามเข้ามาตั้งรกรากในลานนาไทย แลบบแม่สะเรียงถึงเชียงใหม่ ซึ่งเดิมเป็นที่อยู่ของ

พวกลัวะ ช่วงเวลาที่กำลังเคลื่อนย้ายออกจาก โยนกชาวกะเหรี่ยงจึงเข้ามาสร้างหลักปักฐานอยู่ใกล้ ๆ หมู่บ้านลัวะ หรือบางทีก็อยู่ปะปนกันไปมีการเอาวัฒนธรรมลัวะเข้ามาผสมด้วย

ปัจจุบันชาวเขาเผ่าใหญ่ที่สุดในประเทศไทยนั้น คือ “กะเหรี่ยง” หรือ “ปกาเกอญอ” ในภาคกลาง ส่วนทางเหนือ (คำเมือง) “ยาง” กะเหรี่ยงในประเทศไทยจำแนกออกเป็นใหญ่ๆ ได้สองพวก คือ สะกอ และโปว์ และพวกเล็ก ๆ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบแม่ฮ่องสอนอีกสองพวก คือ ปะโอ (ตองอู) และคะยา (ยางแดง) ซึ่งมีจำนวนประชากรร้อยละหนึ่งของประชากรกะเหรี่ยงทั้งหมดในไทย คนกะเหรี่ยงนั้นใช้สำเนียงพูดออกมาเป็นหลายภาษาคัลยาพม่า ในประเทศไทยนั้นการสื่อสารกันของกะเหรี่ยงจะไม่รู้เรื่อง เนื่องจากชาวกะเหรี่ยง “ยิม” ภาษาของคนข้างเคียงมาใช้ แล้วแต่จะไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในถิ่นใด มีคนนำเอาทั้งภาษาพม่า มอญ ฉาน และไทยใหญ่ มาใช้ แต่พอมายู่ในไทย เขากลับเป็นเผ่าที่มีชื่อว่า “ชาตินิยม” ชาตินิยมจัดไม่ยอมเรียนภาษาของเผ่าอื่น ถ้ามีการจ้างมั่งทำฝืนในไร่ มั่งยังต้องเรียนภาษากะเหรี่ยง เพื่อให้ทุกคนรู้เรื่อง

การรวมกลุ่มและองค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน

ผู้นำในชุมชน (ผู้นำทางการ/ผู้นำทางธรรมชาติ) ผู้นำทางการ ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่คอยนำข่าวสารต่าง ๆ ของราชการมาประกาศให้คนในหมู่บ้านได้รับรู้และช่วยพัฒนาหมู่บ้านให้ดีขึ้น บทบาท/หน้าที่ที่จะเป็นผู้ประสานงานระหว่างภาครัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ เป็นผู้ไกล่เกลี่ยปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านในพื้นที่ เป็นผู้ประสานงานพัฒนาหมู่บ้านกับหน่วยงานราชการและอื่น ๆ เป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน โดยผู้นำทางธรรมชาติ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านจะคอยดูแลช่วยในการทำพิธีกรรมหรือประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในความเคารพนับ ภายในชุมชนกับการปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีการกำหนดกฎเกณฑ์ให้คนในหมู่บ้านปฏิบัติตาม คือ

- 1) ห้ามนำยาเสพติดเข้ามาในหมู่บ้าน ถ้าฝ่าฝืนจับ
- 2) ห้ามยิงปืนในหมู่บ้าน ฝ่าฝืนปรับ 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- 3) ห้ามเล่นการพนันในหมู่บ้าน ฝ่าฝืนปรับ 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- 4) ห้ามกั้นน้ำจับปลาในหมู่บ้านไม้สะเป่ ฝ่าฝืนปรับคนละ 500 บาท
- 5) ช่วยกันดูแลพื้นที่ป่าไม้ให้สวยงาม

การรวมกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านกลุ่มองค์กร ที่สำคัญในหมู่บ้าน ได้แก่

1) กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน (กทบ.) เริ่มเข้ามาในปี 2546 มีสมาชิกทั้งหมด 85 คน การบริหารจัดการระเบียบกองทุนบ้านจะสอดคล้องกับระเบียบของส่วนกลางที่กำหนดมาโดยจะนำดอกเบี้ยที่ได้จากการกู้ยืมมาแจกแจงรายละเอียดผ่านการประชุมทั้งในระดับกลุ่มกองทุนและระดับชุมชน เพื่อการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด โดยมีนาย จำเริญ เปล่งศักดิ์ดา เป็นประธานกลุ่ม

2) กลุ่มสหกรณ์ธนาคารข้าวหรือกลุ่มธนาคารข้าวพระราชทานมีนายโย คีรีเรื่องวิทย์ เป็นประธานกลุ่ม

3) กลุ่มสตรีบ้านไม้สะเป่หรือกลุ่มสตรีทอผ้า มีนางกนกพร จรรยาจรกุล เป็นประธาน

4) กองทุนโครงการแก้ปัญหาความยากจน (กขคจ.) เริ่มเข้ามาเมื่อปี 2538 โดยมีคณะกรรมการที่คอยดูแล คือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานโดยตำแหน่งคือ นายโย คีรีเรื่องวิทย์

ด้านการบริหารหมู่บ้านจะมีคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านประกอบไปด้วย

1) นายไต วินัยเยี่ยม	ประธาน
2) นายเนน คีรีเรื่องวิทย์	รองประธาน
3) นายโซ สรานนท์มณีกุล	ประชาสัมพันธ์
4) นายแมม วินัยเยี่ยม	ประชาสัมพันธ์
5) นายวิสุทธิ์ นราพิทักษ์ไพโร	ประชาสัมพันธ์
6) นายตะ ธรรมาวิมล	กรรมการ
7) นายโก คีรีทรัพย์ทวี	กรรมการ
8) นางศิริลักษณ์ ศิริสีทอง	เลขานุการ
9) นางอารีธา ศิริโชคสมบูรณ์	ผู้ช่วยเลขานุการ
10) นายสมพงษ์ ศิริมาศ	กรรมการ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

ด้านสาธารณสุข (สุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพ)

เดิมการรักษาโรคของชาวบ้านไม่สะเป่ย์มีการรักษาจากหมอพื้นบ้าน และยังมีบางส่วนที่ใช้วิธีการรักษาในทางความเชื่อทางภูตผี มีการบนบานศาลกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียงที่ชาวบ้านให้ความนับถืออยู่ ทำให้การพัฒนาทางด้านการรักษาพยาบาลหรือทางด้านการแพทย์ไม่เป็นที่สนใจของชาวบ้าน เพราะชาวบ้านเจ็บป่วยเล็กน้อยก็จะรอให้หายเองหรือรับประทานยาสมุนไพร จากคำแนะนำจากหมอพื้นบ้านในหมู่บ้าน ในระยะเวลา 15 – 18 ปีที่ผ่านมาได้มีการแพร่ระบาดของโรคมาลาเรียจึงทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมากเพราะว่าชุมชนอยู่ห่างไกลและเส้นทางคมนาคมขนส่งในการเดินทางยากลำบากและมีเส้นทางไกลจากสถานีอนามัยในสอยและตัวจังหวัด

ปัจจุบันภายในหมู่บ้านไม่สะเป่ย์มีอาสาสมัครสาธารณสุข ซึ่งมีงานหนัก คอยช่วยเหลืองานในด้านต่าง ๆ คอยประชาสัมพันธ์งานที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องสุขภาพของคนในชุมชน และคอยช่วยเหลือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่มาให้บริการและช่วยดูแลสุขภาพอนามัยเบื้องต้นของคนในชุมชน หมู่บ้านไม่สะเป่ย์มีอาสาสมัครสาธารณสุขปฏิบัติหน้าที่จำนวน 5 คน การทำงานของอาสาสมัครยังมีอุปสรรคจากความรู้ความเชื่อต่าง ๆ ทักษะคติ หรือสิ่งอื่น ๆ ที่ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ ชาวบ้านส่วนใหญ่ถ้าเจ็บป่วยเล็กน้อยมักจะไปซื้อยามารับประทานเองจากร้านค้าภายในชุมชน มีการจัดตั้งกองทุนภายในหมู่บ้านและคลินิกมาลาเรียเพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถใช้สอยและยังมีการตรวจร่างกายประจำปีของชุมชน เพื่อที่จะทำการตรวจอาการเบื้องต้นหรือทำการตรวจสุขภาพของชาวบ้าน เช่น การตรวจเบาหวาน ความดัน หรืออาการต่างๆ ถ้ามีอาการหนักทางสาธารณสุขก็จะจัดส่งไปที่โรงพยาบาล ในปัจจุบันชาวบ้านไม่สะเป่ย์มีคนที่เป็นโรคมาลาเรียในปี พ.ศ. 2548 มีประมาณ 3 คน เป็นหญิง 1 คน และชาย 2 คน แต่ไม่มีรายงานการเป็นโรคขาดสารไอโอดีนละเป็นโรคคอตีบ (คลินิกมาลาเรียหมู่บ้านไม่สะเป่ย์, 2548)

4.3.7 การท่องเที่ยวประเพณีและวัฒนธรรม

ชาวชุมชนบ้านไม่สะเป่ย์เป็นชาวกะเหรี่ยงแดง โดยส่วนใหญ่จะทำอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำไร่ ทำนา ปลูกพริก ปลูกแตง ฯลฯ พอถึงช่วงฤดูเก็บเกี่ยวก็จะมาช่วยกัน พอหลังการเก็บเกี่ยวชาวบ้านจะเดินทางทำเพื่อไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่ง เพื่อนำพืชผักมาแลกเปลี่ยนกัน โดยที่ชาวบ้านจะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การปกครอง ผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่ชาวบ้านนับถือเป็นผู้ดูแลชุมชนและคอยดูแลทุกข์ยามที่จะจัดงานประเพณีต่างในหมู่บ้าน ส่วนในการศึกษา พ่อ แม่ จะเป็นผู้สอน ประเพณีที่อยู่คู่กับชนเผ่ากะเหรี่ยงแดงที่ยาวนานคนส่วนใหญ่อาจจะไม่ค่อยรู้จักเผ่ากะเหรี่ยงแดง เพราะทุกคนจะเห็นกะเหรี่ยงเรียกว่ากะเหรี่ยงกันหมด ที่จริงกะเหรี่ยงแยกไปเป็นหลายสาย คือ กะเหรี่ยงแดง

กะเหรี่ยงขาว กะเหรี่ยงคอยาว กะเหรี่ยงห้วยใหญ่ กะเหรี่ยงโป แต่ละเผ่ากะเหรี่ยงจะพูดหรือใช้ภาษาที่ไม่เหมือนกัน และประเพณีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป

วัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงนั้น จะมีลักษณะที่คล้ายๆ กันคือมีการดูดวงเฉพาะบ้านที่มีลูกผู้ชายคนแรก โดยจะดูว่าลูกชายอยู่เย็นเป็นสุขหรือไม่ เพื่อไม่ให้มีโรคภัยไข้เจ็บส่วนใหญ่จะดูให้ปีละ 1 ครั้งในช่วงเดือนมกราคม โดยจะให้ผู้อาวุโสในหมู่บ้านดูกระดูกไก่ให้ ถ้าไม่ดีจะดูกระดูกไก่ให้อีกครั้ง ถ้าไม่ดีอีกห้ามไปทำไร่ ทำนา เพราะทำให้พืชผักและข้าวไม่พอกิน แต่ทำอย่างอื่นแทนการทำไร่ ทำนา ถ้าดูกระดูกไก่ให้เด็กแล้วเกิดไม่ดีอีกให้ทำการเปลี่ยนชื่อ ด้านความรักและการแต่งงานกะเหรี่ยงแดงไม่นิยมแต่งงานในหมู่บ้าน แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายแต่ถือว่าไม่มงคล ชาวกะเหรี่ยงมีกฎหมายนี้ ชายจะแต่งงานกับหญิงที่มีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องมิได้ ห้ามไม่ให้ทำ อา หลงแต่งงานกับหลาน การแต่งงานของชาวบ้านไม่สะเปะสะปะกินเพียงวันเดียว เจ้าสาวและเจ้าบ่าวจะเป็นเจ้าภาพร่วมกัน เริ่มต้นด้วยแห่ขบวนเจ้าบ่าวเข้าสู่บ้านเจ้าสาว แม่เจ้าสาวจะคอยรดน้ำล้างเท้าให้เจ้าบ่าว เพื่อกำจัดอิทธิพลของผีเหี้ย ส่วนเจ้าสาวจะไปทำการผูกข้อมือที่บ้านเจ้าบ่าว โดยมีญาติพี่น้องทั้งสองฝ่ายมาผูกให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาว พิธีงานแต่งงานรอบสองของชาวบ้านไม่สะเปะปะหมายถึงการแต่งงานคู่เดิมที่แต่งงานกันในรอบแรกลักษณะของพิธีกินเวลา 2 คือ 3 วัน จะเริ่มตั้งแต่เช้าตรู่ เจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะคอยญาติพี่น้องอยู่ที่บ้านของตนเองเพื่อทำการผูกข้อมือ การเกิด เมื่อผู้หญิงตั้งครรภ์ ก็จะปฏิบัติตัวอย่างระมัดระวังอย่างเคร่งครัดเพื่อไม่ให้คลอดลูกยากต้องไม่รับประทานอาหารที่ไม่คุ้นเคยอาจทำให้คลอดลูกยากหรือแท้งได้ในขณะตั้งครรภ์จะออกกำลังกายและทำงานเพราะทำให้คลอดลูกได้ง่ายโดยสมัยก่อนมีหมอด่าแยช่วยในการทำคลอดแต่ปัจจุบันส่วนใหญ่มักไปคลอดที่โรงพยาบาล การตาย เมื่อสิ้นชีวิตลงกะเหรี่ยงแดงเชื่อว่าวิญญาณของผู้ตายจะไปสู่ยมโลก โดยครอบครัวของผู้ตายจะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่ดีที่สุดให้กับผู้ตาย ส่วนเสื้อผ้าที่เหลือจะนำไปฝังหรือเผาในการเผาศพจะขึ้นอยู่กับญาติพี่น้องของคนตายถ้ามาก็จะเผาถ้าน้อยก็จะฝัง การบริโภคอาหาร ชาวกะเหรี่ยงจะบริโภคข้าวเจ้าที่มีลักษณะฮ้วนกลม จะมีสองลักษณะคือ เม็ดสีขาวและเม็ดสีแดง วัฒนธรรมการกินของชาวกะเหรี่ยงแดงยังมีการใช้มือในการรับประทานอาหารอยู่กรณีถ้ามีแขกเข้ามาเยี่ยมก็จะให้แขกทานอาหารก่อน

ตาราง 5 จำนวนกิจกรรมที่มีในหมู่บ้านไม้สะเป่

กิจกรรมวัฒนธรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ปอยข้าวต้ม										↔		
ปอยต้นที่เล็ก								↔				
ปอยต้นที่ใหญ่				↔								
พิธีกรรมการเช่นไหว้	←											→

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู พ.ศ. 2551

1) งานปอยต้นที่ใหญ่

ประเพณีปอยต้นที่จะจัดขึ้นในเดือนเมษายนของทุกปี โดยจะจัด 3 วัน จะมีการเลี้ยงทวย โดยดูกระดุกไก่สองท่อน เพื่อหาฤกษ์ที่จะจัดงาน หาทิศทางที่จะไปหาเสาในป่า และเมื่อได้ฤกษ์ยามแล้วก็ต้องไปตัดไม้ในป่าโดยจะเลือกลำต้นตรงสวยทนทาน จะมีผู้นำหมู่บ้านผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นผู้นำซึ่งชาวบ้านจะต้องไปตีร่องซ่องเป่าตลอดเส้นทาง วันที่สองจะนำเสามาจะมีการประดับประดาเสาให้เป็นที่สังสติดวงวิญญานต่าง ๆ ส่วนวันที่สามก็จะปักเสาเช่นไหว้ เจลิมฉลองของเช่นไหว้ของทุกอย่างถ้าอาหารสุกก็จะสุกทุกอย่างแต่ถ้าดิบก็ต้องดิบเหมือนกันทุกอย่าง การเช่นไหว้จะใช้เลือดแพะบูชา แต่ปัจจุบันมักจะใช้เลือดไก่แทน การบูชาจะนำเลือดสด ๆ ที่ได้จากไก่ทำตามบริเวณเสาที่ตั้งไว้ และสวดเพื่อขอฝนขอข้าว โชคลาภเพื่อเป็นสิริมงคล ข้อห้ามคือผู้หญิงจะไม่สามารถเข้าพิธีได้ และเสาที่ทำพิธีไม่สามารถแตะหรือจับต้องได้ จากนั้นจะมีการเดินรอบ ๆ เสาของกลุ่มผู้ชาย การเดินนั้นจะห้ามไม่ให้ผู้หญิงเดิน การเดินจะตีฆ้องกลองเป็นจังหวะพลัดกันเดินจนถึงวันสุดท้ายของงาน ผู้นำพิธีจะถวายขอเชิญเจ้าหลวงลงมารับของเช่นไหว้ และขอพรให้เจ้าหลวงคุ้มครองรักษาให้หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข

2) งานปอยข้าวต้ม

เป็นประเพณีที่ถ่ายทอดกันมานานของชาวกระเหรี่ยงแดงและเมื่อเขาเสร็จภารกิจต่าง ๆ ก็จะมารวมตัวกันเพื่อนัดหมายในการจัดงานปอยข้าวต้ม โดยทุก ๆ บ้านจะห่อข้าวต้มเพื่อไปถวายเทพยดาอารักษ์ตลอดจนเทวดาที่คอยดูแลต้นพืชให้เจริญเติบโตและต้องเลี้ยงสัตว์พืชก่อนเพื่อให้สัตว์พืชได้กินข้าวต้มที่นำไปเลี้ยงแล้วจะนำข้าวกลับมาคั้นซึ่งจะได้รวงข้าวมากขึ้น การทำพิธีผู้นำจะดูกระดุกไก่เพื่อกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมโดยจะใช้เวลาจัด 3 วันการทำพิธีจะแบ่งออกเป็น 2 ช่วงในวันแรกชาวบ้านก็จะมีการนำใบพืชมานำห่อข้าวต้มโดยใบพืชมานี้จะเป็นใบไม้กวาดเรียกว่าใบกั้ง

จะเลือกใบที่ยังไม่แก่มาก บางส่วนมีการเตรียมข้าวปลาอาหารเพื่อที่จะเลี้ยงฉลองในวันถัดไปวันที่สองจะเป็นวันรับแขกและญาติพี่น้องเจ้าของบ้านจะนำอาหารเหล่านี้มารับแขกวันที่สามเป็นวันส่งแขกและญาติพี่น้อง โดยชาวบ้านจะเอาข้าวต้มไปฝากญาติหรือพี่น้องของผู้ร่วมงานที่บ้านถือว่าเป็นการเสร็จสิ้นของงานช่วงแรก ภายหลังจากเสร็จงานตกเย็นชาวบ้านจะห่อข้าวต้มอีกครั้งการทำในครั้งนี้จะเอาไปทำพิธีไร่วันรุ่งขึ้นด้วยตนเอง ชาวบ้านจะแบ่งข้าวต้มออกเป็นสองห่อ ห่อหนึ่งเอาไปไว้ที่ต้นข้าวเหนียวอีกห่อเอาไปไว้ที่ต้นข้าวเจ้า วางเสร็จก็จะบอกกล่าวให้สัตว์บริเวณนั้นมากิน และบอกให้เอามาคืนด้วย ตกเย็นก็จะมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น การรำกะเกรียงและการเต้นผี

3) งานปอยต้นทีเล็ก (ปอยรวงข้าว)

งานปอยต้นทีเล็กจะจัดขึ้นในเดือนตุลาคมของทุกปีก่อนการเก็บเกี่ยวข้าวไว้เพื่อแสดงถึงการขอบคุณเทวดาที่คอยปกป้องรักษาพื้นที่นาให้ข้าวเจริญเติบโตจนถึงการเก็บเกี่ยวการทำบุญมีลักษณะคล้ายกับงานปอยต้นทีใหญ่ เนื่องจากมีการประดับประดาตกแต่งต้นเสาเหมือนกัน ในงานปอยต้นทีใหญ่หรือต้นทีหลวงจะทำเพื่อขอบคุณเจ้าหลวง ชาวบ้านมีพื้นฐานความเชื่อที่ว่าหลังจากที่ชาวบ้านได้คอยดูแลรักษาจนสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว เมื่อมีการเก็บเกี่ยวก็จะต้องนำผลผลิตที่ได้มาให้เจ้าหลวงได้กินการถวายจะใช้ทั้งต้นทั้งรวงของทุกหลังคาเรือนมาประกอบอาหารเพื่อขอบคุณเจ้าหลวงที่คอยดูแลช่วยเหลือให้ผลผลิตงอกงาม

4) ความเชื่อ พิธีกรรมทางศาสนา

ชาวบ้านไม่สะเพียบถือ ผี และศาสนาพุทธ เจ้าที่เจ้าสาร คือเทพยดาอารักษ์ องค์ที่สำคัญที่สุดเพราะคุ้มครองพื้นดิน แม่น้ำลำธาร ต้นไม้ไร่นา พิธีกรรมทางศาสนา คือการแต่งงานรอบ 2 เพราะเชื่อว่า การแต่งงานรอบที่สองจะทำให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุขและพืชผลต่างจะดีตามไปด้วย ถ้าไม่ทำคนอาจจะเจ็บป่วยและพืชผลต่าง ๆ ก็ไม่ดี ครอบครัวอยู่ไม่เป็นสุขและทุกคนที่เข้าร่วมงานและแต่งงานรอบสองแล้วจะต้องกินขนมที่หั่นพอกำที่ผู้อาวุโสได้ทำพิธีเสร็จ ความเชื่อเรื่องการบูชาผี สำคัญมากต่อกระเหรี่ยงแดง เขาถือว่าการบูชาผีจะทำให้ตนเองอยู่เย็นเป็นสุขและสามารถดูผลผลิตของตนเองว่าจะได้มากน้อยเพียงใดโดยจะนำไก่มา 1 ตัวนำมาหักคอแล้วเอากระดูกไก่ตรงสะโพกขวาส่วนบนของไก่มาคูดแล้วทำนายพอกำทำนายเสร็จก็จะนำชิ้นส่วนต่าง ๆ ของไก่มาหั่น โดยมีปากไก่ นิ้วเท้า หาง ปีก อย่างละนิดข้าวเพื่อนำเอาไปบูชาผี

5) พิธีเซ่นผีป่าและผีต้นไม้ใหญ่

การทำพิธีเซ่นผีทั้งสองอย่างนี้คล้ายกัน โดยจะทำเมื่อมีคนในหมู่บ้านป่วย จะมีเครื่องบนคือข้าวสาร เทียน ขนไก่ โดยจะไปเซ่นก่อน (บนไว้ก่อนเพื่อให้หายจากการเจ็บป่วย) เมื่อหายจากการป่วยก็จะทำการเซ่นอีกครั้ง โดยการเซ่นของผีป่าจะมี ไก่ตัวผู้หนึ่งตัวและตัวเมียหนึ่งตัว ข้าว 1 หม้อ เหล้า 2 ขวด ส่วนผีต้นไม้ใหญ่จะมี หมู 1 ตัว เหล้า 2 ขวด เทียน 2 เล่ม ข้าว 1 หม้อ พอทำพิธีเสร็จแล้วก็จะนำเอาเครื่องเซ่นกลับมาทำอาหารในมือต่อไป

6) พิธีเซ่นผีบ้าน

การเซ่นผีบ้านจะทำเมื่อมีคนในบ้านป่วย โดยคนในบ้านไม่ได้ไปไหนแล้วเกิดการล้มป่วยเป็นเวลานาน แล้วเป็นๆ หายๆ ก็จะเซ่นไหว้ โดยการฆ่าหมู 1 ตัวเพื่อเซ่นผีและนำชิ้นส่วนต่างๆ ของหมูอย่างละนิดมาห่อกับไม้แล้วส่วนที่เหลือหั่นแบ่งให้กับญาติพี่น้อง

7) พิธีเซ่นน้ำ

พิธีนี้จะทำในทุก ๆ วันพระพิธีการเลี้ยงผีน้ำจะทำขึ้นเพื่อขอบคุณและขอให้เทวดา ฟ้าดินที่ดูแลน้ำเพื่อให้ มีน้ำกิน น้ำใช้อุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี โดยที่ชาวบ้านมีพื้นฐานความเชื่อว่าจะถ้าได้จัดทำพิธีนี้แล้วจะทำให้มีน้ำใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน แต่หากไม่มีการประกอบพิธีนี้จะทำให้ผีน้ำโกรธส่งผลทำให้น้ำในลำห้วยแห้ง เครื่องเซ่นจะมี ข้าว เทียน ขนม

8) พิธีเซ่นแก้ปวดส่วนต่างๆ ตามร่างกาย

พิธีนี้จะทำเมื่อมีการเจ็บปวดส่วนต่างๆ ตามร่างกาย โดยไปเก็บหญ้าคามามาทำเป็นรูปตุ๊กตา พอทำตุ๊กตาเสร็จนำมาวางคนที่เจ็บหรือปวดตามร่างกาย 3 รอบแล้วเอาตุ๊กตาไปทำพิธีในป่าโดยมีกากเหล้า เปลือกไข่เป็นของเซ่น มีมัดหม้อแหลมเอาไว้แทงตุ๊กตาตรงที่ร่างกายเจ็บหรือปวดชวากะเหรียญแดงเชื่อว่าแทงตรงจุดที่เจ็บและปวดก็จะหาย

9) พิธีการเซ่นผีขี้ข้าว

พิธีนี้มีเมื่อนำข้าวที่ตีเสร็จแล้วมาเก็บในขี้ข้าว เพื่อรอการสีข้าวหรือตำข้าวในการรับประทานเพื่อแสดงถึงการขอบคุณผีขี้ข้าวที่ได้รักษาข้าวพ้นจากสัตว์ ๆ ที่จะมากินข้าว และขอบคุณผีขี้ข้าวที่มีข้าวได้รับประทานตลอดทั้งปีและเป็นพันธุ์ปลูกในครั้งต่อไป

4.4 บริบทของพื้นที่บ้านไม้ข้างหนาม หมู่ 7 ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.4.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านไม้ข้างหนาม

หมู่บ้านไม้ข้างหนามตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2525 โดยนายจำฟู กำเนิดกรุณา ได้ย้ายบ้านเรือนจากบ้านไม้กาย มาตั้งบ้านเรือนมาแล้วเป็นเวลา 24 ปี ต่อมามีนายอินสม กรองแดง ได้พาญาติพี่น้องมาสมทบมีหลังคาเรือนประมาณ 8 หลังคา ในปัจจุบันได้มีมูเซอแดงจากบ้านปางบอน บ้านอาใจ และบ้านปางตอง ได้มาตั้งเรือนภายในหมู่บ้านไม้ข้างหนามมีหลังคาเรือนประมาณ 70 หลังคาเรือน ประชากรในหมู่บ้านรวม 338 คน ในปัจจุบันมีนายยาฟู ก้องนที เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้ประชุมลูกบ้านในที่ประชุมมีมติอยากแยกหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านใหม่ เป็นหมู่ที่ 13 บ้านไม้ข้างหนาม ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.4.2 ลักษณะทางกายภาพ ที่ตั้งและอาณาเขต

ลักษณะภูมิประเทศ

ที่ตั้งของหมู่บ้าน อยู่บนที่ลาดเอียงตามเชิงเขา โดยลาดไปทางทิศตะวันตก มีลำน้ำของใช้ในการเกษตร โดยมีต้นน้ำอยู่ที่คอยไตแลม บ้านปางบอนใกล้ชายแดนไทย - พม่าประมาณ 4-5 กิโลเมตร ส่วนลำน้ำที่ใช้ในการใช้อุปโภคและบริโภค จะใช้น้ำที่ลำน้ำซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร ชาวบ้านนิยมไปตักมาใช้บริโภคเนื่องจากอยู่ต่ำกว่าหมู่บ้าน ที่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 360 เมตร หมู่บ้านอยู่ในตำแหน่งพิกัด $x = 407150$ $y = 2163157$

อาณาเขตของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านนาปู่ป้อม (ห้วยปาย)

ทิศใต้ ติดกับ บ้านห้วยसानนอก (ลำน้ำของ)

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านน้ำสุผาเสื่อ (บ้านลัว น้ำปู)

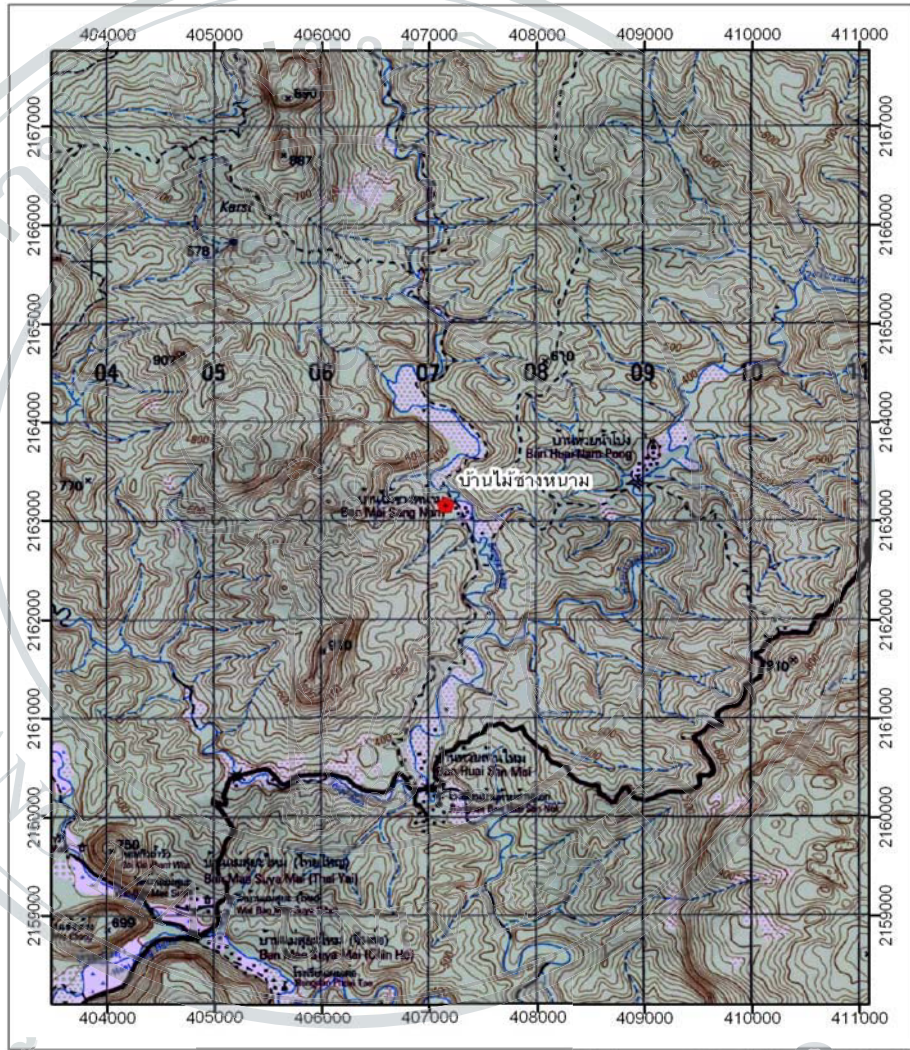
ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านห้วยล้านโน (ห้วยล้าน)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ภาพ 6 ภาพถ่ายทางอากาศ บ้านไม้ซางหนาม หมู่ที่ 7 ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แผนที่ภูมิประเทศ แสดงที่ตั้งหมู่บ้านไม้ซางหนาม
ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

L7018 ระวาง 4547I, 4548II, 4647IV, 4648III

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพ 7 แผนที่แสดงภูมิประเทศหมู่บ้านไม้ซางหนาม ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะภูมิอากาศ

ในหมู่บ้านมีสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้น โดยในฤดูร้อนจะมีอากาศร้อนจัด มีอากาศหนาวจัดในฤดูหนาว และฝนตกชุกในฤดูฝน นอกจากนี้ยังมีหมอกปกคลุมตลอดทั้งปีสภาพภูมิอากาศจะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้ง 3 ฤดู

4.4.3 ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

1) ทรัพยากรป่าไม้

ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่หมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณมีความสมบูรณ์มาก มีไม้สักจำนวนมากมาย เนื่องจากเป็นสวนป่าและครอบครัวไปจนถึงพื้นที่ของอุทยาน ในพื้นที่นี้จะมีหลากหลายสูง การสร้างบ้านเรือนและการใช้พื้นที่ป่าจะไม่มีการขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในป่าชาวบ้านจะนำไม้มาเพียงทำฟืนเท่านั้น กรณีถ้าหากมีการสร้างบ้านที่ใช้ไม้เป็นจำนวนมากก็จะต้องผ่านการตรวจสอบจากกรรมการหมู่บ้าน หรือขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก่อนเนื่องจากกลัวกฎหมาย

2) ทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำ

แหล่งน้ำในหมู่บ้านทั้งอุปโภคและบริโภคจะมาจากลำน้ำของ ที่มีต้นกำเนิดมาจากประเทศพม่าไหลผ่านเข้ามายังบริเวณหมู่บ้าน มีการนำมาใช้ประโยชน์ในหลาย ๆ ด้านทั้งการดำรงชีพ การเกษตร ภายในหมู่บ้านมีการอนุรักษ์ลำน้ำโดยมีการบวชน้ำเพื่ออนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำหายาก

4.4.4 โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคของหมู่บ้าน

1) เส้นทางคมนาคม การเดินทาง มีระยะทางจากอำเภอปางมะผ้าประมาณ 40 กม. สภาพของถนนจะมี 3 อย่างแยกเป็นถนนลาดยางประมาณ 21 กิโลเมตร และถนนดินลูกรังรวมระยะทาง ประมาณ 4 กิโลเมตร ระยะทางจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนถึงหมู่บ้านรวมประมาณ 50 กิโลเมตร

2) หมู่บ้านไม่ขางหนามใช้ไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดแม่ฮ่องสอนในบางบ้านไม่มีไฟฟ้าใช้จะใช้เทียนหรือตะเกียงในการให้ความสว่างแทน

3) น้ำใช้ในการเกษตรจะใช้จากลำน้ำของ น้ำที่ใช้ในการใช้อุปโภคจะใช้ประปาภูเขา ส่วนน้ำบริโภคจะใช้จากห้วยน้ำสู ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร การบริโภคน้ำจะกรองน้ำจากเครื่องกรองก่อนบริโภค

4) ระบบการติดต่อสื่อสาร ภายในหมู่บ้านใช้โทรศัพท์มือถือในการติดต่อสื่อสารได้ทั้งภายในหมู่บ้านและภายนอกหมู่บ้านเป็นหลัก การติดต่อบางครั้งจะใช้วิทยุสื่อสารบ้างในหมู่บ้านไม่มีระบบโทรศัพท์สาธารณะ

สถานที่บริการสาธารณะ มีดังนี้

1) โบสถ์คริสต์	จำนวน 1 แห่ง
2) หอกระจายข่าวหรือเสียงตามสายที่ใช้การได้	จำนวน 1 แห่ง
3) ศาลาประชาคม (ศาลากลางบ้าน)	จำนวน 1 แห่ง
4) ธนาคารข้าว	จำนวน 1 แห่ง
5) ศูนย์ฝึกอาชีพ	จำนวน 1 แห่ง
6) ลานกีฬาหรือสนามกีฬาของหมู่บ้าน	จำนวน 1 แห่ง
7) สถานศึกษา (โรงเรียนบ้านไม้ขวางหนาม)	จำนวน 1 แห่ง

ปัจจุบันมีครูที่ทำการสอน จำนวน 3 คน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็กถึงชั้นประถม 6

4.4.5 กิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน (อาชีพ รายได้)

การประกอบอาชีพในชุมชนส่วนใหญ่จะการทำเกษตร โดยหลังจากที่เก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรเสร็จแล้วจะออกไปรับจ้างทั่วไป การประกอบอาชีพจะมีหลายอย่าง รายได้เฉลี่ยครัวเรือนจะมาจาก การปลูกพืช, เลี้ยงสัตว์, การค้าขาย, รวมแล้วที่ยังไม่ได้หักค่าใช้จ่าย ประมาณ 35,000 บาท / ครอบครั้ว / เดือน (แผนชุมชนบ้านไม้ขวางหนาม, 2551)

ในด้านการเกษตรมีข้อจำกัดในการเพาะปลูกอยู่มาก เพราะพื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่อยู่บนยอดเขาสูง นอกจากนี้ยังถูกกฎหมายป่าไม้จำกัดพื้นที่ทำกิน ทำให้คนในชุมชนต้องทำกินซ้ำๆ ในพื้นที่เดิม ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านจะเน้นปลูกข้าว ข้าวโพด งาม ถั่ว แป้งหล่อ บริเวณตามไหล่เขา ทำซ้ำที่เดิมไม่มีการบุกเบิกแผ้วถางใหม่ เนื่องจากมีความเข้าใจในการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยปลูกถั่ว สลับกับพืชอื่น ๆ ในแต่ละครอบครั้วจะมีพื้นที่ทำกินประมาณ 15 ไร่ที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ โดยรวมในบางพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มตามบริเวณริมฝั่งแม่น้ำของจะมีความอุดมสมบูรณ์ สามารถใช้พื้นที่เพาะปลูกพืชผักสวนครั้วได้ตลอดทั้งปี เศรษฐกิจชุมชนขึ้นอยู่กับเกษตรแบบทำไร่เป็นหลัก และมีการเลี้ยงสัตว์และล่าสัตว์หาของป่า ปลูกพืชผักชนิดต่าง ๆ สำหรับขาย เช่น มะเขือเทศ มันฝรั่ง ถั่วแดง ถั่วลิ้นเต่า ผักกาดหอม ผักสลัด ผลไม้ได้แก่ เสาวรส ท้อ เป็นต้น การเลี้ยงสัตว์และการล่าสัตว์ที่นิยมเลี้ยงได้แก่ หมู และไก่ ซึ่งส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ผีและเพื่อการ

บริโภค นอกจากนี้ยังนิยมเลี้ยงม้า วัว ควาย สำหรับใช้งานและขายเป็นสินค้า เฝ้ามูเซอไม่นิยมทำคอกสัตว์ ใช้วิธีเลี้ยงปล่อยให้สัตว์หากินเองตามชายป่า จึงมักสูญหายอยู่เสมอการล่าสัตว์ เพื่อเป็นอาหาร เนื้อสัตว์ป่าที่ล่ามาได้บางครั้งนำไปตากแห้งเพื่อจำหน่าย วิธีการล่าสัตว์ใช้วิธีต่างคนต่างไป หรือไล่เหล่าคือไปกันเป็นหมู่ เป็นที่ยอมรับกันว่ามูเซอเป็นนายพรานที่มีความชำนาญมาก อาวุธที่ใช้ได้แก่ หน้าไม้ และปืนแก๊ป เดิมนิใช้ปืนลูกซองเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันสัตว์ป่าหายากขึ้น และการล่าสัตว์ป่าเป็นการกระทำผิดกฎหมาย จึงไม่ค่อยมีการล่าสัตว์ป่า ยกเว้นกรณีมีหมูป่ามากินข้าวโพด หรือมีนกมากินข้าวในไร่ที่ข้าวกำลังจะแก่ เจ้าของก็ต้องไล่ล่าสัตว์ดังกล่าวมิให้มาทำลายพืชผลของเขา ในหมู่บ้านมีโครงการปลูกผักเชิงเกษตรอินทรีย์งดการใช้ปุ๋ยเคมีจากภายนอก อีกทั้งยังมีการเลี้ยงหมูหลุมเป็นรายได้เสริม ของเสียจากหมูหลุมสามารถทำให้ชุมชนมีรายได้จากการขายปุ๋ยหมักจุนทรีย์ด้วย เนื้อหมูสามารถนำมาจำหน่ายได้ การเลี้ยงหมูหลุมสามารถลดปริมาณแกลบและรำข้าวจากโรงสี ทำให้ก่อประโยชน์ได้ดีขึ้น โดยรำข้าวใช้เป็นอาหารหมูส่วนแกลบใช้สำหรับใส่ในหลุมเพื่อให้เป็นปุ๋ยหมักจุนทรีย์ (อีเอ็มและ โบกาชี) สำหรับผู้หญิงจะผลิตผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือน เช่น สบู่ น้ำยาล้างจาน แชมพูสระผม น้ำยาซักผ้า เป็นต้น เบื้องต้นเพื่อเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือนได้อีกทางหนึ่ง

4.4.6 ระบบสังคมและความสัมพันธ์ในชุมชน

จำนวนประชากรและระบบความสัมพันธ์ในชุมชนหมู่บ้านไม้ซางหนามปัจจุบัน

กำเนิดของมูเซอ อยู่ใกล้เขตแดนประเทศธิเบตแล้วอพยพเคลื่อนย้ายไปทางตอนใต้ของยูนาน ภายหลังพวกมูเซอมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มชนเชื้อชาติโลโล ซึ่งก็มาจากธิเบต จะเห็นได้ว่ามีลักษณะบางสิ่งบางอย่างที่คล้ายกับพวกลีซอและอีก้อภาษาพูดของมูเซอจัดอยู่ในตระกูลจีน – ธิเบต มีลักษณะเป็นภาษาคำโดด ไม่มีเสียงพยัญชนะสะกด แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มภาษา "ล่าหู่ณะ" (มูเซอดำ) และกลุ่มภาษา "ล่าหู่ณี" (มูเซอเหลือง) และในการติดต่อสื่อสารระหว่างมูเซอกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งอีก้อ ลีซอ จีนฮ่อ พวกนี้มักจะใช้ภาษาถิ่น "มูเซอดำ" (ล่าหู่ณะ) เป็นภาษากลาง มูเซอแดงน่าจะถือได้ว่าเป็นสาขาที่แตกต่างจากมูเซอดำ พวกนี้เรียกตนเองว่า "ละหู่ณีย่า" ที่เรียกว่ามูเซอแดงนั้นมีความหมาย 2 ประการ คือหมายถึงแถบสีแดงผืนผ้าของผู้หญิง หรืออาจหมายถึงพรานป่า

ประชากรมูเซอในประเทศไทย จากการรวบรวมของสถาบันวิจัยชาวเขา มีจำนวน 418 หมู่บ้าน 14,729 หลังคาเรือน ประชากร 84,414 คน คิดเป็นร้อยละ 11.21 ของประชากรชาวเขาในประเทศไทย อาศัยอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ จำนวน 7 จังหวัดดังนี้ เชียงใหม่ เชียงราย กำแพงเพชร แม่ฮ่องสอน ตาก ลำปาง และเพชรบูรณ์ (สถาบันวิจัยชาวเขา, 2551) ส่วนครอบครัวและโครงสร้างทางสังคมของมูเซอ ประกอบด้วยหน่วยเบื้องต้น 2 หน่วยคือครอบครัวและหมู่บ้าน ครอบครัวนี้

ยึดถือแบบพัวเดียวเมียเดียว แต่บางครั้งถ้าครอบครัวมีขนาดเล็ก เพราะมีสมาชิกน้อยเกินไปไม่อาจทรงตัวทางเศรษฐกิจหรือประกอบพิธีทางศาสนาได้ตามลำพัง ก็อาจจะไปอยู่ร่วมกับครอบครัวอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นญาติกันได้ ส่วนในระดับหมู่บ้านนั้น หมู่บ้านมุเซอมีลักษณะทางสังคมที่ผูกพัน แต่ละครัวเรือนมีอิสระมาก สามารถแยกตัวออกจากหมู่บ้านได้ตลอดเวลา ยกเว้นกรณีที่ยังที่มีพันธะเรื่องการแต่งงานหรือเรื่องหนี้สินที่มีต่อเพื่อนบ้าน

ระบบเครือญาติ มุเซอมีการสืบตระกูลทางฝ่ายแม่ ตัวอย่างที่สนับสนุนความคิดเช่นนี้ได้แก่ การที่เด็ก ๆ ตั้งแต่เกิดมาก็อาศัยอยู่ในครอบครัวของฝ่ายแม่จนกระทั่งแต่งงาน (ถ้าไม่ยอมลงมือไปสร้างบ้านเรือนใหม่) ผู้ชายแต่งงานแล้วก็ต้องออกจากบ้านไปอยู่บ้านภรรยา แต่เป็นที่สังเกตว่าผู้ชายมุเซอทะเล เมื่อแต่งงานแล้วและอาศัยอยู่กับครอบครัวของภรรยา ตามประเพณีแล้วมักจะหาเหตุขัดแย้งกับพ่อแม่ทางฝ่ายหญิงหรือฝ่ายภรรยาอยู่บ่อย ๆ เพื่อแยกตัวไปสร้างบ้านเรือนใหม่ โดยเขาจะสร้างบ้านและจัดหาพื้นที่ในการสร้างบ้านเอง เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมก็มักจะเข้าร่วมกับญาติทางฝ่ายสามี และไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวกับญาติทางฝ่ายภรรยาเท่าใดนัก ฝ่ายสามีจะเป็นผู้สืบสกุลแทนเมื่อบิดามารดาของตนเสียชีวิต มุเซอมีชื่อที่ใช้เรียกกันเพียงชื่อแรกชื่อเดียว ไม่มีแซ่หรือนามสกุลสำหรับผู้ที่มิชื่อนามสกุลนั้น มีใช้อยู่เพราะว่ามีผู้เข้าไปตั้งให้ มีคติของมุเซอกล่าวไว้ว่า “มุเซอทุกคนจะต้องช่วยเหลือผู้อื่นที่ต้องการความช่วยเหลือเพราะเป็นญาติพี่น้องกัน ไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่” จึงทำให้ดูเหมือนว่าทั้งหมู่บ้านเป็นญาติพี่น้องกันหมด แม้จะเป็นญาติใกล้ชิดที่มีได้ร่วมบิดามารดาเดียวกัน ก็นับถือเป็นญาติทั้งสิ้น ลักษณะความสัมพันธ์ทางเครือญาติเช่นนี้ ก่อให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอ แนวความคิดเรื่องการนับญาติเช่นนี้ยิ่งทำให้ระบบเครือญาติขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ จากการนับถือญาติภายในครอบครัวเรื่อยไปจนถึงลูกพี่ลูกน้องทั้งจากฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ ตลอดจนขึ้นไปจนถึงนับญาติในช่วงอายุที่นับลงถึงลูกหลานในอนาคตอีกชั่วอายุหนึ่งลงมา โดยนัยนี้ บางครั้งก็เป็นปัญหาสำหรับบางครัวเรือนต้องแยกย้ายตัวออกไปจากหมู่บ้าน เพราะความที่มีญาติที่ต้องคอยให้ความช่วยเหลืออยู่มากจนไม่อาจแบกภาระการช่วยเหลือญาติที่ยากจนได้ตลอดไป

ความเชื่อถือของมุเซอ เป็นทั้งแบบที่นับถือพระเจ้าองค์เดียว และในเวลาเดียวกันก็มีความเชื่อในเรื่องผีบางทิวด้วย เขาเชื่อว่ามีพระเจ้าองค์หนึ่งผู้ทรงสร้างโลกและมนุษย์ขึ้น ความเชื่อเช่นนี้สอดคล้องกับแนวทางหรือปรัชญาความคิดของคริสต์ศาสนาเป็นผลให้การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในชนเผ่านี้เป็นไปได้ง่าย พระเจ้าผู้สร้างโลกของมุเซอที่นับถือเป็นพระบิดามีพระนามว่า “กือซอ” มุเซอได้สร้างวัดอุทิศให้พระองค์ในทุกหมู่บ้าน เขามีความเชื่อว่าพระเจ้าของพวกเขาเป็นผู้สร้างความคิดทั้งหมด อย่างไรก็ตามก็ดินนอกเหนือจากพระเจ้าแล้วยังเชื่อถือในภูตผีวิญญาณอันได้แก่ ผีเรือน ผีประจำหมู่บ้าน ผีป่า ผีคอย ผีพายุ ผีฟ้า เป็นต้น

จำนวนครัวเรือนของหมู่บ้านไม้ซางหนามทั้งหมดมี 142 ครัวเรือน จำนวนประชากรรวมทั้งหมดมี 559 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลนาปู่ป้อม เดือน กุมภาพันธ์, 2552) มีบัตรประจำตัวที่ทางราชการออกให้โดยนายอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน มีทั้งหมด 4 บัตร คือ

- 1) บัตรประจำตัวบุคคลพื้นที่สูง (บัตรสีฟ้า)
- 2) บัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากประเทศพม่า (บัตรสีส้ม)
- 3) บัตรประจำตัวชุมชนพื้นที่สูง (บัตรสีเขียวขอบแดง)
- 4) บัตรเงินสด

ชาวบ้านไม้ซางหนามจะใช้ภาษามูเซอเป็นภาษาพูดหลัก ๆ ในหมู่บ้านเดียวกัน มีการใช้ภาษากลางบ้างส่วนใหญ่มักจะเป็นคนที่อายุน้อยสามารถสื่อสารกับคนภายนอกได้ ชุมชนบ้านไม้ซางหนามส่วนใหญ่เป็นชนเผ่ามูเซอแดง (ลาหู่หีบ) เป็นหมู่บ้านบริวารอยู่ในเขตการปกครองของหมู่ที่ 7 บ้านโถ้งสาแล ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2538 จนถึงปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนและประชากรมากขึ้นจนกลายเป็นชุมชนใหญ่ จากการที่ประชากรที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นั้นทำให้มาซึ่งปัญหา ทั้งทางด้าน การปกครอง ด้านการจัดการและพื้นที่ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ด้านรายได้และการประกอบอาชีพ

การปกครองจะมีหัวหน้าหมู่บ้าน (คะแซป่า) เป็นผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครอง บางหมู่บ้าน นอกจากปกครองเพียงหมู่บ้านตนเองแล้ว ยังปกครองหมู่บ้านอื่นอีกด้วย ในหมู่บ้านมูเซอมักจะมีผู้นำอยู่ด้วยกัน 3 ฝ่ายคือ หัวหน้าหมู่บ้าน ผู้นำทางความเชื่อ และผู้อาวุโสที่มีอิทธิพลในหมู่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้าน มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองดูแลลูกบ้านในด้านความสงบสุข ความปลอดภัย ชักจูงให้สมาชิกของหมู่บ้านร่วมปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ให้ปฏิบัติตามหลักหรือกฎระเบียบจารีต ให้เป็นไปตามประเพณีนิยมของหมู่บ้าน มีผู้ช่วยหัวหน้าหมู่บ้านทำหน้าที่แทนหัวหน้าหมู่บ้านในช่วงเวลาที่หัวหน้าหมู่บ้านไม่อยู่ หรืออยู่แต่ไม่สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้ ผู้นำทางความเชื่อ แบ่งออกได้เป็น 2 ฝ่าย คือ ผู้นำทางฝ่ายพิธีกรรม (ปุจารหรือแก่ลู) และฝ่ายหมอผี (นีตีซอ) ปุจารเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องพิธีกรรมทางความเชื่อถือ การติดต่อกับเทพเจ้าก้อซาดูแลสถานที่ประกอบพิธีกรรมต้นไร่รวงรวงเทพเจ้า เป็นผู้ที่มีความประพฤติดีทั้งกาย วาจา ใจ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่น ๆ บางหมู่บ้านหรือบางกลุ่มมีตำแหน่งปุจอง หรือตูโบ ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดของหมู่บ้าน ซึ่งอาจจะมีผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยอีก 3 คน คือ สล่า ละซอและอาจา (สล่าเป็นผู้ช่วยตูโบ ละซอผู้ดูแลวัด อาจาเป็นผู้ดูแลการทำพิธีให้ลูกต้อง) หมอผี เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อกับภูตผี วิญญาณต่าง ๆ ซึ่งอาจมีความรู้ความสามารถด้านคาถาอาคมในการขับไล่ภูตผีปีศาจ ความรู้เหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือเรียนรู้มาจากผู้รู้จนได้รับการยอมรับจากสมาชิกในหมู่บ้าน ผู้อาวุโสที่มีอิทธิพล เป็นกลุ่มผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีในหมู่บ้าน หรือเป็นญาติผู้ใหญ่ของทั้งหัวหน้า

หมู่บ้านและผู้นำด้านความเชื่อถือเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในหมู่บ้านและเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพยำเกรง เป็นที่พึ่งทางเศรษฐกิจแก่สมาชิกโดยทั่วไป อาจเป็นผู้ที่มีความรู้ในด้านการรักษาพยาบาล โดยทางไสยศาสตร์ หรือผาแผนโบราณหรือสมุนไพรก็ได้ นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งสำคัญอีกตำแหน่งหนึ่งคือ ช่างตีเหล็ก (จำลี) อาจมี 1 หรือ 2 คนประจำอยู่ในหมู่บ้าน มีหน้าที่ตีมีดหรืออุปกรณ์ที่ใช้ทางการเกษตร เช่น เสียม จอบ ให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน ถือเป็นตำแหน่งสำคัญที่ทุกคนต้องให้ความเคารพนับถือเช่นกัน

ลักษณะการปกครอง ชาวมูเซอ ไม่มีภาษาเขียน จึงไม่มีกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อมีข้อพิพาท ทุกกรณีจึงขึ้นอยู่กับ การพิจารณาของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะยึดถือตามแนวทางจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา เมื่อมีข้อร้องเรียน ผู้ใหญ่บ้านจะเรียกประชุมหัวหน้าครอบครัวทุกคนเพื่อชี้แจงและตัดสินชี้ขาด ถ้าหากผลการตัดสินเกิดความขัดแย้งขึ้นอีก ก็จะทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้านแสดงความคิดเห็น หากยังตกลงกันไม่ได้ต้องไปปรึกษาผู้ใหญ่บ้านมาช่วย อย่างไรก็ตามผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ที่จะทำให้เกิดความยุติธรรมกับทุกฝ่ายอย่างอิสระถ้ามีเรื่องละเมิดเกิดขึ้นแล้ว ผู้กระทำผิดจะมีโทษเพียงถูกปรับเป็นเงินตามอัตราที่ตกลงกันไว้ แต่ถ้าเป็นการกระทำผิดขั้นรุนแรงแล้ว ผู้กระทำผิดอาจได้รับโทษโดยการไล่ออกจากหมู่บ้านขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน บางทีก็ไปคาบเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของพ่อครูหรือ ปู่จาร์ การตัดสินใจบางเรื่องจำเป็นต้องอาศัยการตีความทางเวทย์มนต์จากปู่จาร์ และปู่จาร์ก็มีอำนาจในการคัดค้านการตัดสินใจของผู้ใหญ่บ้านได้ในบางกรณี ปู่จาร์ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้แทนพระเจ้าหรือทูโบ ปู่จาร์นี้ก็ย่อมมีอำนาจทางการเมืองเหนือผู้ใหญ่บ้านด้วย และเป็นไปได้ที่บางหมู่บ้านปู่จาร์และผู้ใหญ่บ้านจะเป็นคน ๆ เดียวกัน อย่างไรก็ตามไม่เคยปรากฏว่ามี การแย่งชิงอำนาจกันระหว่างปู่จาร์กับผู้ใหญ่บ้าน

การรวมกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

กลุ่มองค์กร ที่สำคัญในหมู่บ้าน ได้แก่

- 1) กลุ่มองค์กร SML
- 2) กลุ่มองค์กรกรรมการหมู่บ้าน
- 3) กลุ่ม กขคจ.
- 4) กลุ่มองค์กร ธกส.
- 5) กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน
- 6) กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน (กทบ.)

7) กลุ่มอาสาพัฒนาชุมชน

8) กลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นประกอบด้วย

- นายจำลอง สายชลธี มีความสามารถด้านจักสานและทำสมุนไพร
- นายจำอะ ไม่มีนามสกุล มีความสามารถด้านการจักสาน
- นายจำที เกศทิพย์สุคนธ์ มีความสามารถด้านการจักสาน
- นางสาวนิตา ไพรัตน์ลือ มีความสามารถด้านเครื่องใช้เครื่องประดับ
- นางสาวอารีรัตน์ แสงทิพย์ มีความสามารถด้านการแปรรูปอาหาร

9) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่มีความสามารถทางด้านศิลปวัฒนธรรม,ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วย

- นายยาป่า กำเนิดกรรณา มีความสามารถด้านการตีเหล็ก
- นายจำปู กำเนิดกรรณา มีความสามารถด้านจักสาน
- นายทรงศักดิ์ รัตน์ชัยอมรกุล มีความสามารถด้านการตีเหล็ก
- นายป่าแต่ นราพินิจกุล มีความสามารถด้านหมอพื้นบ้าน
- นายยาแส ไวพจน์สมพร มีความสามารถด้านการตีเหล็ก

การบริหารหมู่บ้านประกอบไปด้วย

นายก อบต.นาปู่ป้อม ชื่อ นายจอมจันทร์ สำน้อย, กำนัน ชื่อ นายจิตร ศรีพนา, ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายฟู ก้องนที, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายลักษณะ นราพินิจกุล, และนายวินัย เกศทิพย์สุคนธ์ สารวัตร กำนัน ชื่อ นายสมพงษ์ ไม่มีนามสกุล, แพทย์ประจำตำบล ชื่อ นายโสภณ อนุเกตุทัย, สมาชิก อบต. ชื่อ นายยาแส ไวพจน์สมพร และนายสิทธิชัย อางหาญอุทัย

ด้านการบริหารจะมีคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านประกอบไปด้วย

- 1) นายจำแส วิเชียรผาแดง ประธาน
- 2) นายยาอะ ไวพจน์สมพร รองประธาน
- 3) นายคอน เกศทิพย์สุคนธ์ เลขานุการ
- 4) นายยาคา กำเนิดกรรณา กรรมการ

- 5) นายพิพัฒน์ เอี่ยมอรัญ กรรมการ
- 6) นายป่ากู่ อาภาไพรวลัย กรรมการ
- 7) นายยาฟู ก้องนที กรรมการ
- 8) นายจำแต่ ไวพจน์สมพร กรรมการ
- 9) น.ส.อารีรัตน์ แสงทิพย์ เหมัญญิก

ด้านสาธารณสุข (สุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพ)

การเข้ารับการรักษาพยาบาลของประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะไปใช้บริการของอนามัยของตำบลนาปู่ป้อม โรคที่พบในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นโรคตามฤดูกาลทั่วไป อาสาสมัครสาธารณสุขของหมู่บ้านไม้ฆางหนาม มีจำนวน 3 คน คือนางสาว อารีรัตน์ แสงทิพย์ นางสาววนิดา ไพรัตน์ลือ นางสาววิภา ไวพจน์สมพร

4.4.7 การท่องเที่ยวประเพณีและวัฒนธรรม

วัฒนธรรมในเรื่องเกี่ยวกับเพศชาวมุเซอียัดถือเรื่องผิวเดีวเมียเดีวอย่างเคร่งครัด และมีอิสระในการหาคู่ครองและเกี่ยวพาราตี มีข้อที่ควรระมัดระวัง ดังนี้

- 1) ไม่ควรอยู่กันสองต่อสองในที่ลับกับผู้หญิงที่มีสามีแล้ว
- 2) การประพาศติผิดลูกเมียคนอื่น ถ้าถูกจับได้นอกจากถูกปรับตามประเพณีแล้ว ยังเป็นที่ดูถูกดูแคลน ขาดความเชื่อถือในตัวบุคคลอีกด้วย
- 3) ควรละเว้นการพูดจาหยอ่ ดูถูกดูแคลน หรือพูดเล่นในข้อเท็จจริงที่ผิด ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องคู่ครอง

ข้อห้ามบางประการที่ควรรู้ในเรื่องพิธีกรรมในขณะที่มีพิธีกรรมปีใหม่ (เขาะเจาะเลอ) ห้ามนำสิ่งเหล่านี้เข้ามาในหมู่บ้าน

- 1) ใบไม้สีเขียว เช่น ใบกล้วย ใบตองตึง ใบสัก
- 2) ทุกส่วนของต้น ไม้ไผ่ และทุกส่วนของต้นกล้วย
- 3) ห้ามฟ้อนร้องหรือทะเลาะเบาะแว้งและห้ามพูดจาในสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม
- 4) ห้ามประพาศติผิดตามประเพณี

ในขณะที่มีพิธีกรรมกินข้าวใหม่ ห้ามทะเลาะเบาะแว้งและห้ามฟ้องร้องกัน ส่วนขณะทำการประกอบพิธีกรรมทำบุญเรียกขวัญ (ปู่เฒ่า จู่จื่อเลอ) ควรพูดแต่ในสิ่งที่ดีงาม ห้ามแสดงกิริยามารยาทลบหลู่ดูหมิ่นสิ่งที่เคารพเชือถือ และผู้คนที่อยู่ในพิธีกรรม ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงควรระมัดระวังในสิ่งเหล่านี้ โดยพิธีกรรมที่สำคัญจะมีดังต่อไปนี้

1) พิธีกรรมฉลองปีใหม่ (เขาะจาเลอ) มีขึ้นในเดือนมกราคมรวม 14 วัน โดยมุเซอจะพากัน ตำข้าวปุกและเปลี่ยนกัน ผู้หญิงผู้ชายจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าประจำเผ่าชุดใหม่อย่างสวยงาม ไปเดินรำที่ลานเต้นรำอย่างสนุกสนาน ทุกคนกินอาหารร่วมกัน รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ และในช่วงนี้ถือเป็นช่วงแห่งวันบุญวันแห่งความดี จึงห้ามสมาชิกในหมู่บ้านทำสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม โดยเด็ดขาด เพราะถือเป็นการลบหลู่เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์

2) พิธีกินข้าวใหม่ (จาสิอ จ่าเลอ) เป็นพิธีที่มีความสำคัญเช่นเดียวกันกับวันขึ้นปีใหม่ โดย เป็นเรื่องซึ่งเกี่ยวข้องกับการนำผลผลิตข้าวและผลผลิตอื่น ๆ ในไร่เข้ามาบริโภคมุเซอเชื่อว่าผลผลิตข้าวได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเทพเจ้า ดังนั้นจึงต้องมีพิธีกินข้าวใหม่เพื่อบวงสรวงต่อเทพเจ้าโดยตรง เป็นการขออนุญาตเกี่ยวกับข้าวมาบริโภค พิธีนี้จะมีขึ้นในราวเดือนกันยายน ช่วงเวลาประกอบพิธีมี 4 วันคือ ประกอบพิธี 1 วัน รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ 1 วัน พักผ่อน 2 วัน

3) พิธีทำบุญเรียกขวัญ (บูตีเว จู่จื่อเลอ) เป็นพิธีทำบุญโดยการสร้างสะพานเล็กบริเวณริม ทางเดินเข้า - ออกหมู่บ้าน โดยมีหมอสีเป็นผู้ทำพิธี ในงานนี้ต้องฆ่าหมูเช่นต่อผีเรือน ผูกข้อมือสวดอวยพรและเดินรำบวงสรวงเทพเจ้า เพื่อขอให้สมาชิกในหมู่บ้านอยู่ดีกินดีปราศจากโรคภัย พิธีดังกล่าวนี้จะกำหนดวันดีเป็นวันสำหรับการทำพิธี

แหล่งท่องเที่ยว ที่สำคัญในหมู่บ้าน

- 1) ถ้ำศรีโสโพธิ์ ตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร
- 2) ถ้ำน้ำฮู
- 3) รอยพระพุทธรูปบาท

4.5 บริบทของพื้นที่บ้านห้วยมะเขือส้ม หมู่ 5 ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.5.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านห้วยมะเขือส้ม

บ้านห้วยมะเขือส้มเป็นชุมชนที่ผสมผสานกันระหว่างชาวม้ง ไทยใหญ่ ปะโอ และกะเหรี่ยง ชาวม้งเป็นชุมชนกลุ่มแรกที่เข้ามาบุกเบิกพื้นที่บริเวณนี้ แต่เดิมบ้านห้วยมะเขือส้มเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านนาป่าแปะ หมู่ที่ 4 ตำบลหมอกจำแป่และได้รับการตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านห้วยมะเขือส้ม เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2526 และมีนายเลาจา กลิ่นกุหลาบไพโร เป็นผู้ใหญ่บ้านมาจนถึงปัจจุบัน จากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ เลาจา กลิ่นกุหลาบไพโร เล่าว่า ชาวเขาเผ่าม้ง ได้อพยพหนีการรุกรานของจีน ผ่านเข้ามาทางพม่าจนถึงจังหวัดท่าขี้เหล็ก และเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารประเทศไทยด้านอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ประมาณปี พ.ศ.2410 ดำรงชีพด้วยการทำไร่เลื่อนลอยและปลูกฝิ่น โดยสมัยนั้นฝิ่นเป็นของถูกกฎหมาย มีการส่งเสริมให้ปลูกอยู่ระยะหนึ่งพื้นที่เพาะปลูกขาดความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตลดลงไม่สามารถทำไร่ฝิ่นต่อไปได้ ต่อมาปี พ.ศ.2489 รัฐบาลประกาศให้ฝิ่นเป็นพืชผิดกฎหมาย มีการปราบปรามไร่ฝิ่น ห้ามสูบฝิ่น คนที่ติดฝิ่นได้รับผลกระทบอย่างมาก ประกอบกับที่ดินบริเวณนั้นเสื่อมคุณภาพลงชาวบ้านจึงอพยพเดินทางจนถึงบริเวณบ้านห้วยมะเขือส้มในปัจจุบัน เห็นที่ตรงทำเลเหมาะสมกับการปลูกฝิ่น อากาศเย็นสบาย จึงได้ย้ายหมู่บ้านมาตั้งถิ่นฐานที่ต้นน้ำห้วยปางตองช่วงแรกมีทั้งหมด 11 หลังคาเรือนติดต่อกันด้วยการเดินทางเท้า การทำวนฝิ่นยากลำบากมากขึ้น เพราะทางราชการเร่งปราบปราม ทำให้มีผลผลิตลดลงและต่อมามีชาวไทยใหญ่เริ่มอพยพจากแนวชายแดนประเทศพม่าเข้ามาปลูกสร้างบ้านร่วมอยู่ด้วย ประกอบกับชาวกะเหรี่ยงเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเพิ่มเติมทำให้หมู่บ้านกลายเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ทางราชการจึงให้บัตรประชาชน และเริ่มมีการตัดถนนมีรถโดยสารวิ่งเป็นครั้งคราว จนถึงปี พ.ศ. 2523 มีการตั้งโครงการตามพระราชดำริศูนย์ปางตอง

4.5.2 ลักษณะทางกายภาพ ที่ตั้งและอาณาเขต

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเล็กๆ ระหว่างภูเขาสูง สลับเนินเขาความลาดชันของพื้นที่อยู่ในช่วงประมาณ 30-60 เปอร์เซ็นต์ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 1,050 เมตร หมู่บ้านอยู่ในตำแหน่งพิกัด $x = 386932$ $y = 2157742$ พื้นที่หมู่บ้านทั้งหมดประมาณ 65,000 ไร่ มีทางน้ำไหลสายสั้นๆ ไหลผ่าน หลายสาย ที่สำคัญคือ ห้วยปางตอง และห้วยมะเขือส้ม มีพื้นที่ทำการเกษตร ตั้งอยู่ในเขตการดูแลพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลหมอกจำแป่

อาณาเขตของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ ติดกับ บ้านนาป่าแปกและแม่น้ำสะงา

ทิศใต้ ติดกับ บ้านปางตองและห้วยปางตอง

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านทบสอก

ทิศตะวันตก ติดกับ ชายแดนประเทศเมียนมาร์

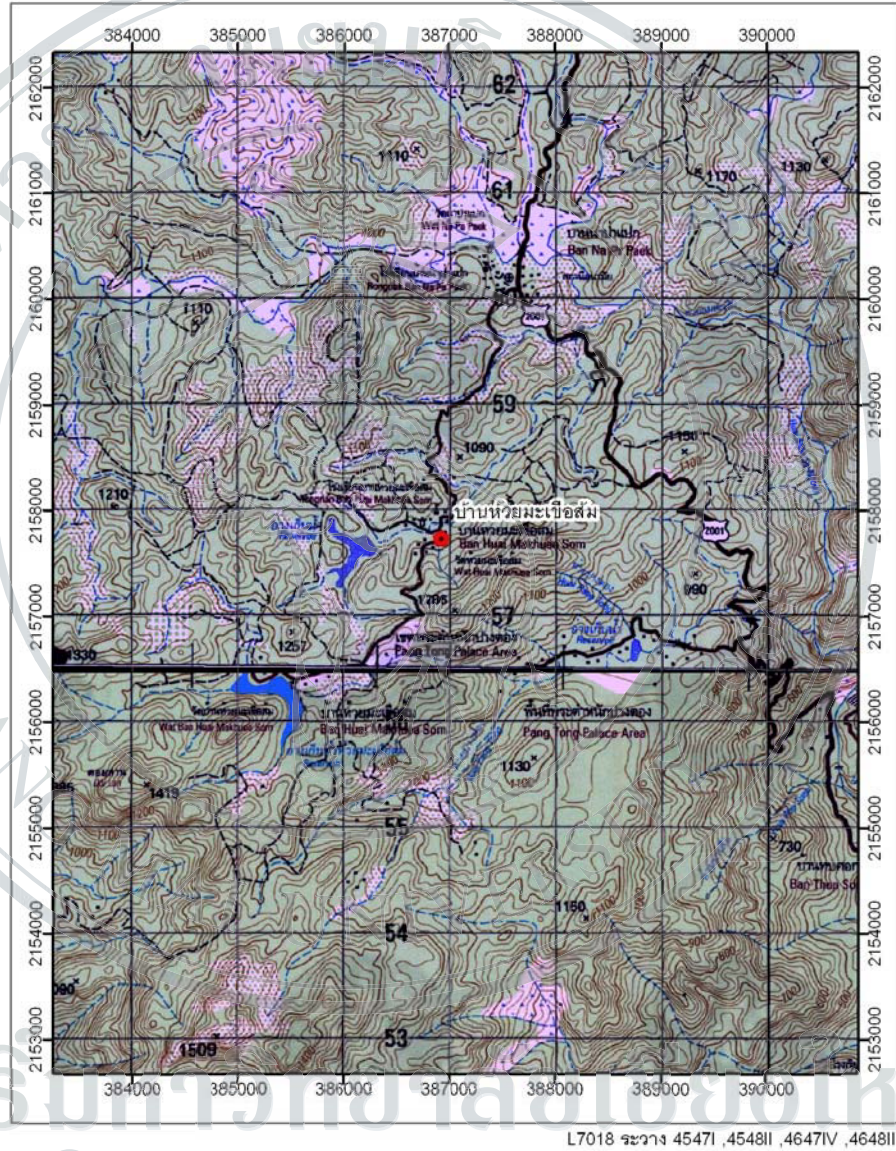
ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาพ 8 ภาพถ่ายทางอากาศบ้านห้วยมะเจือส้ม หมู่ที่ 5 ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

แผนที่ภูมิประเทศ แสดงที่ตั้งหมู่บ้านห้วยมะเขือส้ม ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลิขสิทธิ์ © by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพ 9 แผนที่แสดงภูมิประเทศหมู่บ้านห้วยมะเขือส้ม ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะภูมิอากาศ

ในหมู่บ้านมีสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้น โดยในฤดูร้อนจะมีอากาศร้อนจัด มีอากาศหนาวจัดในฤดูหนาว และฝนตกชุกในฤดูฝน นอกจากนี้มีหมอกปกคลุมตลอดทั้งปีสภาพภูมิอากาศจะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้ง 3 ฤดู

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ช่วงระหว่าง เดือนกุมภาพันธ์ – กลางเดือนพฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ช่วงกลางเดือนพฤษภาคม – เดือนตุลาคม จะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม ตะวันออกเฉียงใต้ทำให้อากาศชุ่มชื้นฝนตกชุกมาก ซึ่งจะมีปริมาณมากที่สุดในเดือนสิงหาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 17-25 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝน เฉลี่ยประมาณ 2,000 มิลลิเมตร

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม – กลางเดือนกุมภาพันธ์ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม ตะวันออกเฉียงเหนือและความกดอากาศจากประเทศจีน อากาศหนาวเย็นมาก อุณหภูมิเฉลี่ย 8-11 องศาเซลเซียส

4.5.3 ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

1) ทรัพยากรป่าไม้

พื้นที่ป่าของหมู่บ้านห้วยมะเขือส้มอยู่ภายใต้การดูแลของโครงการพระราชดำริปางตอง 2 มีลักษณะเป็นป่าไม้ชนิดดิบเขา (Hill Evergreen Forest) มีต้นไม้ขนาดใหญ่เขียวชอุ่มตลอดปี เป็นป่าต้นน้ำของห้วยปางตองและห้วยมะเขือส้ม ซึ่งลำน้ำทั้ง 2 ห้วยจะไหลผ่านบ้านรวมไทย บ้านห้วยมะเขือส้ม บ้านนาป่าแปก บ้านปางตองและไหลลงสู่แม่น้ำแม่สะงา ในช่วงหน้าหนาวจะมีดอกไม้ตามทุ่งหญ้าออกดอกสวยงาม ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกนานาชนิด อากาศค่อนข้างเย็น เนื่องจากอยู่บนภูเขาสูง ซึ่งยังคงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพไว้ได้ อย่างไรก็ดี สภาพป่าจะแตกต่างกันไปหลายชนิดเช่น ป่าดงดิบ ป่าเต็งรัง ป่าสนเขา จะอยู่ในบริเวณสันเขาสูง สวนป่าเบญจพรรณอยู่บริเวณที่ราบต่ำใกล้ลำห้วยใหญ่ๆ ที่มีความชื้นสูงมากมีพื้นที่ค่อนข้างสูง พันธุ์ไม้ที่มีได้แก่ ก่อเตี้ย ก่อแป้น ก่อตาหมู ก่อนก ก่อน้ำ และก่อขาว นอกจากนี้มีกำลังเสือโคร่ง มณฑาป่า จำปีป่า หว่า ฯลฯ และป่าสนเขาจะอยู่บริเวณสันเขาสูง พันธุ์ไม้ที่มักจะมีได้แก่ สนสองใบ และสนสามใบ มะขามป้อมดง ก่ายาน พญาไม้ และพืชพื้นล่างได้แก่ พวกเฟิร์น มอส ในเขตป่าอบอุ้นเหนือ ได้แก่ กุหลาบป่าหรือพืชในกลุ่ม Rhododendron เช่น ไอริส ไพรมิลลาจีนปะปนตามกิ่งก้านของต้นไม้ มีพืชอิงอาศัยเกาะอยู่อย่างหนาแน่น เช่น เฟิร์น มอส กล้วยไม้ ละเหิน ว่านไก่อแดง

รวมถึงพืชที่มีเหง้าอุ้มน้ำต่าง ๆ สัตว์ป่าประกอบไปด้วยสัตว์นานาชนิด เช่น หมู กวาง เก้ง หมูป่า ลิง ค่าง ชะนี ไก่ป่า และนกชนิดต่าง ๆ

นอกจากนี้ตรงสันเขาซึ่งค่อนข้างแห้งแล้ง ในส่วนของป่าดิบเขามักจะมีต้นไม้ขึ้นกระจัดกระจายมีพืชพึ่งพิงอาศัยน้อย ไม้พื้นล่างเป็นพรรณ ไม้หนามและหญ้ามีความหนาแน่นน้อยกว่าป่าดิบเขามักถูกชาวเขาหักถางทำไร่เลื่อนลอย ในบางที่สามารถพบกล้วยไม้หลายชนิดที่สวยงาม ได้แก่ ฟ้ามุ่ย พวงมาลัย หางกระรอก ช้างกระ เอื้องคำ เป็นต้น ดังนั้นป่าจึงมีความสำคัญกับคนในหมู่บ้าน เป็นทั้งแหล่งอาหารของคนและสัตว์ (วัว ควาย) ชาวบ้านจะเข้าไปหาหน่อไม้ เห็ด ผักต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิต สัตว์ต่างๆ เวลาหน้าฝนจะเข้าไปหากินและอยู่อาศัยในป่า นอกจากนั้นแล้วป่ายังเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านระบบนิเวศของผู้ที่สนใจอีกด้วย

2) ทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำ สามารถจำแนกแหล่งที่มาของน้ำได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- แหล่งน้ำในอากาศ ได้แก่ น้ำฝน เป็นแหล่งที่มาของลำห้วยต่างๆ
- แหล่งน้ำผิวดิน ได้แก่ ลำน้ำสาขาจากห้วยปางตอง และห้วยมะเขือส้ม โดยจะไหลผ่านลงสู่แม่น้ำแม่สะงาที่บ้านทบศอก ตำบลหมอกจำแป่บ้านปางหมู ตำบลปางหมูไหลลงสู่แม่น้ำปายและลงสู่แม่น้ำสาละวินที่บ้านน้ำเพียงดิน ตำบลสบป่อง

การใช้น้ำในการอุปโภคและบริโภคจะใช้ประปาภูเขาจากห้วยปางตองเป็นหลัก น้ำดื่มจะต้องผ่านการกรองและฆ่าเชื้อโรค โดยภายในหมู่บ้านได้รับงบประมาณจากโครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านให้งบประมาณมาปรับปรุงน้ำใช้โดยได้มีการจัดซื้อเครื่องกรองน้ำเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับชาวบ้าน การผันน้ำเพื่อใช้ในพื้นที่เกษตรกรรมการปลูกยาง ปลูกข้าวและไร่นาต่าง ๆ มาจาก อ่างเก็บน้ำบ้านห้วยมะเขือส้ม และห้วยมะเขือส้ม

4.5.4 โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคของหมู่บ้าน

1) เส้นทางคมนาคม การเดินทาง จากตัวเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไปตามถนนทางหลวงหมายเลข 1095 สายแม่ฮ่องสอน – อำเภอปาย ระยะทาง 18 กิโลเมตร แยกซ้ายไปตามถนนสายบ้านกุงไม้สัก หมู่บ้านห้วยมะเขือส้ม ผ่านหมู่บ้านกุงไม้สัก บ้านแม่สะงา บ้านหมอกจำแป่ บ้านห้วยขาน น้ำตกผาเสื่อ พระตำหนักปางตอง บ้านนาป่าแปก จนถึงหมู่บ้านมะเขือส้ม เส้นทางมีลักษณะที่สูงชันและคดเคี้ยวเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ไม่ค่อยสะดวกแก่การขนส่ง

หมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 40 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาทีสภาพถนนสายหลักเป็นถนนลาดยางขนาด 2 ช่องจราจร สามารถใช้งานได้ทุกฤดูกาล ส่วนการสัญจรภายในหมู่บ้านมีการสร้างถนนคอนกรีต การเดินทางของชาวบ้านไปในตัว

เมืองจะมีรถประจำทางให้บริการ วันละ 3 เที่ยว เวลา 09.00 น. 12.00 และ 15.00 น. ค่าโดยสารคนละ 50 บาท

2) หมู่บ้านห้วยมะเขือส้มใช้ไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยติดตั้งระบบไฟฟ้าในหมู่บ้านทุกครัวเรือน รวมถึงให้แสงสว่างตามถนนทางเดินในหมู่บ้านการดำเนินการติดตั้งไฟฟ้าให้กับบ้านห้วยมะเขือส้มเมื่อปี พ.ศ. 2540

3) ระบบน้ำประปา การใช้น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค ภายในหมู่บ้านห้วยมะเขือส้มจะใช้ประโยชน์จากบ่อน้ำที่ช่วยกันทำการขุดไว้เป็นบ่อกลางของหมู่บ้าน จำนวน 1 บ่อและในปีพ.ศ. 2537 ได้รับประโยชน์จากการทำประปาภูเขาที่ต่อมาจากขุนห้วยมะเขือส้ม โดยมีกรณำน้ำเก็บไว้บนแท็งก์น้ำที่มีความจุ 2,000 ลิตร ติดตั้งน้ำประปาให้ชาวบ้านใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคทุกหลังคาเรือน

4) ระบบการติดต่อสื่อสาร ภายในหมู่บ้านมีโทรศัพท์ที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารทั้งภายในหมู่บ้านและภายนอกหมู่บ้าน โดยองค์การโทรศัพท์เข้าติดตั้งทั้งโทรศัพท์สาธารณะและโทรศัพท์ในบ้าน ปัจจุบันการสื่อสารด้วยโทรศัพท์มือถือเริ่มเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวบ้านมากขึ้น

สถานที่บริการสาธารณะ มีดังนี้

1) ศาสนสถาน มีพระภิกษุรวม 2 รูป	จำนวน 1 แห่ง
2) โบสถ์ศาสนาคริสต์	จำนวน 1 แห่ง
3) หอกระจายข่าว	จำนวน 1 แห่ง
4) ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคตามแนวชายแดน	จำนวน 1 แห่ง
5) ศาลาประชาคม	จำนวน 1 แห่ง
6) ลานกีฬาหรือสนามกีฬาของหมู่บ้าน	จำนวน 1 แห่ง
7) สถานที่พักผ่อน สวนสาธารณะของหมู่บ้าน	จำนวน 1 แห่ง
8) ร้านค้า ร้านอาหาร	จำนวน 6 แห่ง
9) สถานที่บริการโทรศัพท์สาธารณะที่ใช้การได้	จำนวน 1 แห่ง
10) โรงเรียนบ้านห้วยมะเขือส้ม	จำนวน 1 แห่ง

4.5.5 กิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน (อาชีพ รายได้)

กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นรายได้หลักของชุมชนมาจากการเกษตร จำนวนประชากรที่มากขึ้นทำให้มีการเปิดพื้นที่มากขึ้น พื้นที่ป่าถูกบุกรุกมากขึ้นแต่หลังจากเรื่อนจะมีที่ดินที่ทำเป็นที่นาของตนเองแต่ไม่มีกรรมสิทธิ์จำนวนหนึ่ง ส่วนใหญ่การทำไร่จะเป็นลักษณะทำไร่เลื่อนลอยปลูกข้าว และปลูกพืชเกษตร เช่น ไร่กะหล่ำ ไร่ข้าวโพด ไร่ผักกาด สภาพเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านจะพึ่งพิงกับพืชเศรษฐกิจโดยมีอาชีพ ทำการเกษตร จำนวน 170 ครัวเรือน ไร่จ้าง 30 ครัวเรือน ค่าขาย 4 ครัวเรือน ปักผ้ามัด 2 ครัวเรือน รายได้จากการเกษตรเฉลี่ย 20,000 บาท/ครัวเรือน/ปี รายได้นอกภาค การเกษตร 30,000 บาท/ครัวเรือน/ปี รายได้เฉลี่ยของประชากร 25,000 บาท/คน/ปี และครัวเรือนที่ยากจน (รายได้ไม่ถึง 23,000 บาท/คน/ปี) ปี 2551 มีจำนวน 15 ครัวเรือน (แผนชุมชนบ้านห้วยมะเขือส้ม, 2551) ผลผลิตทางการเกษตรมุ่งเน้นไปทางเศรษฐกิจหรือการขายเป็นไปเพื่อการยังชีพมากกว่า การจำหน่ายผลผลิตจะนำไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางที่จังหวัดเชียงใหม่ รายได้ส่วนใหญ่จะมาจาก การเกษตร โดยถ้าปีใดที่ราคาพืชเกษตรมีราคาสูงก็จะมีรายได้เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วยซึ่งราคาพืช เกษตรจะมากขึ้นขึ้นอยู่กับปริมาณของกะหล่ำแต่ละปี ถ้าปริมาณกะหล่ำมีน้อยราคาก็จะสูงแต่ถ้า ปริมาณกะหล่ำมีมากราคาก็จะน้อยลงไปตามกลไกตลาด

การปลูสัตว์แบบดั้งเดิมคือการปล่อยให้สัตว์ประเภท วัว ควาย หากินเองตามธรรมชาติ ก็ ทำไม่ได้ เพราะจะเข้าไปทำลายพืชผลของชาวบ้านที่ปลูกไว้ตามเรื่อน สวน ไร่ นา ส่วนใหญ่แล้วจะ นิยมเลี้ยงหมู ไก่ เพราะดูแลง่ายและไม่เป็นปัญหาต่อการทำเกษตร ปัจจุบันหมู่บ้านมีการประยุกต์ และปรับวิธีการปลูกมาให้มีความทันสมัยมากขึ้นทำให้สามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของ ชาวบ้านดีขึ้น มีการนำเครื่องจักรเข้ามาใช้แทนแรงงานสัตว์ ทุกวันนี้อาชีพทำการเกษตร ทำไร่ ทำนา ยังเป็นอาชีพที่ชาวบ้านทำอยู่แต่กระบวนการผลิต ขั้นตอนการเพาะปลูกมีความเป็นระบบมากขึ้น รวมถึงการสรรหาพืชเศรษฐกิจใหม่ๆ เข้ามาเผยแพร่จากกรมส่งเสริมการเกษตร ในชุมชนอยู่เสมอทำ ให้ชาวบ้านมีทางเลือกในการปลูกพืชมากขึ้น นอกจากการทำเกษตรแล้วชาวบ้านยังมีอาชีพอื่น ๆ อีก เช่น รับราชการ ไร่จ้างให้หน่วยงานราชการ ลูกจ้างทำสวนป่าตามโครงการพระราชดำริปางตอง 2 (ปางอุ๋ง) สถานีควบคุมไฟฟ้าปางตอง ศูนย์เกษตรที่สูงมะเขือส้ม ค่าขาย ส่วนชาวบ้านที่เป็นผู้หญิง และแม่บ้านที่ไม่ไปทำไร่จะอยู่บ้านกับบ้านทำการเย็บปักถวดยาผ้าพื้นเมือง ปักผ้าลายดอก โดยนำไปจำหน่ายที่ศูนย์ศิลปชีพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีรายได้ตามจำนวนงานประมาณ 1,000-10,000 บาท แล้วแต่ความสวยงาม ความประณีตและความยากง่ายของถวดยาที่ปัก ซึ่งเป็นทางเลือก ของการประกอบอาชีพของชาวบ้านทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น คุณภาพชีวิตดีขึ้น เป็นผลให้ ภาระหนี้สิน ของประชาชนทั้งในรูปของบุคคลและองค์กรหรือหนี้สาธารณะก็ขยายเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

วัฒนธรรมในการทำการเกษตรแบบดั้งเดิมก็เลือนหายไป ต้นทุนในการผลิตขั้นต้นเริ่มสูงขึ้นและมีการใช้สารเคมีอย่างฟุ่มเฟือยและไม่ระวัง แหล่งทุนในชุมชนส่วนใหญ่มาจากกองทุนต่าง ๆ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท กองทุน SML กองทุนอาสาพัฒนาหมู่บ้าน

4.5.6 ระบบสังคมและความสัมพันธ์ในชุมชน

จำนวนประชากรและระบบความสัมพันธ์ในหมู่บ้านห้วยมะเขือส้มปัจจุบัน

จำนวนครัวเรือนทั้งหมดมี 146 หลังคาเรือนและจำนวนประชากรทั้งหมดมี 1,044 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลหมอกจำแป่ เดือน กุมภาพันธ์, 2552) โดยเฉลี่ย ร้อยละ 10 ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขา โดยมีเผ่าหลัก จำนวน 4 เผ่า คือ ม้ง, ไทยใหญ่, กะเหรี่ยงและปะโอ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการรับจ้างทั่วไป พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวโพด กะหล่ำปลี ผักกาด มัน มะเขือเทศ แครอท เป็นหลัก จากผลสำรวจประกอบไปด้วย เผ่าม้ง เผ่าไทยใหญ่ เผ่ากะเหรี่ยง และเผ่าปะโอ ชาวเขาเผ่าม้งจะมีบัตรประจำตัวประชาชนทั้งหมด ส่วนเผ่าอื่น ๆ จะมีบัตรประจำตัวที่ทางราชการออกให้โดยนายอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน มีทั้งหมด 3 บัตร คือ

- 1) บัตรประจำตัวบุคคลพื้นที่สูง (บัตรสีฟ้า)
- 2) บัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากประเทศพม่า (บัตรสีส้ม)
- 3) บัตรประจำตัวชุมชนพื้นที่สูง (บัตรสีเขียวขอบแดง)

บ้านห้วยมะเขือส้มใช้ภาษาม้งในการสื่อสารภายในกลุ่ม ใช้ภาษากลางในการติดต่อสื่อสารกับราชการและภายนอกกลุ่ม แต่งกายตามเผ่าส่วนมากจะผสมระหว่างชุดประจำเผ่ากับเสื้อผ้าสมัยนิยม หากมีเทศกาลหรืองานบุญจึงจะแต่งกายประจำเผ่าแบบเต็มยศ ความสัมพันธ์ของชาวบ้านจะเป็นในลักษณะของเครือญาติที่พึ่งพาอาศัยกัน หากมีงานบุญหรือการพัฒนาในพื้นที่ของหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจะมีการประกาศเสียงตามสายเรียกประชุมลูกบ้านทั้งหมดเพื่อที่จะมาร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม ชาวม้งจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเผ่าอื่นเพราะมีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองมากกว่า

การรวมกลุ่มและองค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน

ปัจจุบันหมู่บ้านห้วยมะเขือส้มมีกลุ่มการจัดตั้งธนาคารข้าว กลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า (รสบป.) และ กลุ่มศิลปะชีพ

- 1) กลุ่มธนาคารข้าว ในหมู่บ้านห้วยมะเขือส้มมีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันเองโดยผู้มีฐานะดีจะคอยช่วยเหลือผู้ที่มีฐานะยากจน ช่วยสงเคราะห์ข้าวให้ไปบริโภค

และทำพันธุ์ ส่วนใหญ่จะเป็นการให้เปล่า หรือให้โดยไม่คิดดอกเบี้ย ในบางครั้งอาจให้กู้ยืมโดยคิดดอกเบี้ยเล็กน้อย กลุ่มนี้จัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2529 ปัจจุบันมีกรรมการจำนวน 10 คน

2) กลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า (รสทป.) สมาชิกกลุ่มได้รับการอบรมมาจากเจ้าหน้าที่ทหารกองทัพอากาศที่ 3 และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยจะมีหน้าที่ดูแลรักษาป่า ป้องกันไฟป่าในหมู่บ้านของตนเอง สอดส่องดูแลการบุกรุกทำลายและ แผลวถางป่า บริเวณหมู่บ้าน รวมไปถึงเผยแพร่ข่าวสารความรู้จากการประชุมในกลุ่มให้กับชาวบ้าน ได้รับทราบกลุ่มนี้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2544

3) กลุ่มศิลปินชีพ เป็นกลุ่มแรงงานที่มีฝีมือและชำนาญในการทอผ้า ปักลวดลายผ้า นอกจากนี้การจักสานในหมู่บ้านผลิตชิ้นงาน ไปจำหน่ายที่ศูนย์ศิลป์ชีพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเป็นอีกทางหนึ่งที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้าน

การบริหารหมู่บ้านประกอบไปด้วย การดูแลของหัวหน้าป้อม แบ่งออกเป็น 3 ป้อมได้แก่

1) ป้อมมั่ง	หัวหน้าป้อม	ชื่อนายจำ กลิ่นกุหลาบไพโร
2) ป้อมไทยใหญ่	หัวหน้าป้อม	ชื่อนายไป ไม่มีนามสกุล
3) ป้อมปะโอ	หัวหน้าป้อม	ชื่อนายป่าง กลิ่นกุหลาบไพโร

มีผู้ใหญ่บ้านชื่อนายจำ กลิ่นกุหลาบไพโร นายกอบต.หมอกจำแป่ชื่อนายสมศักดิ์ ณ มาตคำ สมาชิก กอบต. หมู่บ้าน ชื่อนายเลาแก้ว ไทยการุณย์ และนายเลาจู เกษมสุขมา

ด้านการบริหารจะมีคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านประกอบไปด้วย

- 1) นายจำ กลิ่นกุหลาบไพโร
- 2) นายเลาเพ่ง ไทยการุณย์
- 3) นายเลาซาง แซ่เฮ้อ
- 4) นายเลาแก้ว ไทยการุณย์
- 5) นายเลาเฮ้อ บัณฑิตเทิดสกุล
- 6) นายเลาต่อ แซ่เฮ้อ
- 7) นายเลาจู เกษมสุขมา
- 8) นายเตยะ ไม่มีนามสกุล
- 9) นายกีว ไม่มีนามสกุล

- 10) นายซ่ง ไม่มีนามสกุล
- 11) นายเต๋อ ไม่มีนามสกุล
- 12) นายจาย ไม่มีนามสกุล
- 13) นายไกรสร ไม่มีนามสกุล
- 14) นายสมชาย ไม่มีนามสกุล

ด้านสาธารณสุข (สุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพ)

ด้านสาธารณสุขแต่เดิมใช้การรักษาโรคตามความเชื่อหรือไม่ก็ใช้ฟันบับัด เมื่อไม่หายจึงไปรับการรักษาที่สถานีอนามัยบ้านหมอกจำเป้ หรือโรงพยาบาลศรีสังวาลในเมืองแม่ฮ่องสอน การเข้ารักษามักจะเป็นช่วงฤดูร้อนเนื่องจากจะมีควันไฟที่เกิดจากการเผาป่า ชาวบ้านส่วนใหญ่มักมีปัญหาทางด้านระบบทางเดินหายใจ ภายในหมู่บ้านมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 10 คน

4.5.7 การท่องเที่ยวประเพณีและวัฒนธรรม

ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของหมู่บ้าน ผู้คนในชุมชนบ้านห้วยมะเจือสืบมาจากถิ่นฐานที่ต่างกันแล้วมารวมตัวกันเป็นชุมชนหมู่บ้าน การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนารูปแบบ ไม่ว่าจะทางด้านประเพณี วัฒนธรรม แต่การที่ชาวบ้านอยู่รวมกันได้อย่างปกติสุขสามารถร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ที่มาจากต่างกันแต่มีรากเหง้าเผ่าพันธุ์ เดียวกัน มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในศาสนา การยอมรับและเคารพในจารีตประเพณีอันดีงามสิ่งเหล่านี้ได้หล่อหลอมให้ชาวบ้านมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของหมู่บ้าน บริเวณบ้านส่วนใหญ่จะปลูกพืชผักสวนครัว และผลไม้ มีการกั้นแดนบ้านด้วยไม้ไผ่ส่วนชาวเขาเผ่าม้งนิยมปลูกบ้านเรือนติดกับพื้นดิน มีวัฒนธรรมการแต่งกายที่มีความน่าสนใจการแต่งกายของชาวม้งเป็นที่น่าดึงดูดต่อสายตา นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากเนื่องจากมีสีสันที่สวยงามมีวัสดุอุปกรณ์ที่ตกแต่งอย่างเป็นเอกลักษณ์ การแต่งกายชุดม้งมักจะเห็นจากเด็กๆในพื้นที่จะนิยมสวมใส่ในวันศุกร์

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมีดังนี้

- 1) โครงการพระราชดำริ ปางตอง 2 (ปางอู่) เป็นโครงการพัฒนาพื้นที่สูงที่ต้องการให้ราษฎรในพื้นที่ได้มีอาชีพด้วยการเกษตรแผนใหม่ มีการพัฒนาแหล่งน้ำและที่ดินเพื่อให้สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2) น้ำตกผาเสื่อ เกิดจากลำห้วยแม่สะงาที่มีต้นกำเนิดในประเทศพม่าไหลตกลงมาจากหน้าผาขนาดใหญ่ ในช่วงฤดูฝนปริมาณน้ำมากกระแสน้ำจะไหลแผ่ลงมาจนเต็มหน้าผาหินมองดูแล้วมีลักษณะคล้ายเสื่อจึงเรียกชื่อน้ำตกแห่งนี้ว่า น้ำตกผาเสื่อ บริเวณแอ่งน้ำด้านล่างของน้ำตกยังเป็นที่อยู่อาศัยของปลาพลวงจำนวนมาก นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้ชมความสวยงามของน้ำตกแล้วยังจะได้เพลิดเพลินกับกิจกรรมการให้อาหารปลาอีกด้วย น้ำตกอยู่ท่ามกลางสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์บรรยากาศร่มรื่น ไปด้วยต้นไม้ใหญ่ในช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การเที่ยวชมน้ำตกผาเสื่อ คือ ประมาณเดือนมิถุนายนถึงกลางเดือนมกราคม หลังจากนั้นน้ำจะน้อยและไม่มีน้ำในช่วงหน้าแล้ง การเดินทางมายังน้ำตกแห่งนี้ให้ใช้เส้นทางเดียวกันกับเส้นทางที่จะไปปางอุ๋งและบ้านรักไทย น้ำตกผาเสื่อจะอยู่ข้างทางก่อนถึงพระตำหนักปางตอง มีป้ายบอกชื่อน้ำตกชัดเจนตลอดทาง

3) เรือนประทับแรมพระตำหนักปางตอง ลักษณะเป็นสถานที่ที่พักผ่อนที่สวยงามภายในพื้นที่มีการเพาะพันธุ์สัตว์หายากและขยายพันธุ์พืชไม้ดอก กล้วยไม้หายากหลายชนิด

4) ศูนย์ไผ่ศึกษา ของสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นที่รวบรวมไผ่จากหลากหลายสายพันธุ์ มาจัดแสดงพื้นที่การปลูกลักษณะของไผ่แต่ละประเภทที่น่าสนใจและเป็นพันธุ์หายาก รวมทั้งมีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ

5) บ้านรักไทย ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านชาวจีนยูนานอดีตทหารจีนคณะชาติ (กองพล 93) “ก๊กมินตั๋ง” บ้านรักไทยอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง กว่า 1,776 เมตร ทำให้พื้นที่เหมาะสม สำหรับการปลูกชาพันธุ์ดีและพืชเมืองหนาว ทิวทัศน์ของหมู่บ้านโอบล้อมไปด้วยทิวเขา และต้นไม้ที่อุดมสมบูรณ์ บ้านรักไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อในเรื่องของชา และชาหมูหมั่น ไถว คล้ายกับดอยแม่สลอง นักท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยวที่แห่งนี้เพื่อชิมชา และ รับประทานชาหมูหมั่น ไถว โดยชื่นชอบกับความเงียบสงบของบ้านรักไทยแห่งนี้ ซึ่งยังมีกิจกรรมหลายอย่างไว้ให้นักท่องเที่ยวได้สนุกสนานเช่น การเดินป่าศึกษาเส้นทางโดยมีคณาจารย์น้อยพาเข้าไปชม "คุกดิน" และการขี่ม้าพาข้ามแดนไปฝั่งพม่า นอกจากนั้นที่บ้านรักไทยยังมีเกสเฮาส์ริมน้ำ (บ้านดิน) ไว้บริการนักท่องเที่ยวที่ต้องสัมผัสกับธรรมชาติแบบใกล้ชิด

ประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาลต่างๆ ของหมู่บ้านจะมีตลอดทั้งปีดังนี้

1) ประเพณีกินวอ หรือ ประเพณีขึ้นปีใหม่ มีขึ้นในเดือนธันวาคมของทุกปี ประเพณีฉลองปีใหม่นี้เผ่าม้งเรียกกันว่า “น่อเป็ใจว้อ” ซึ่งแปลว่า “กินสามสิบ” เนื่องจากชาวม้งจะนับช่วงเวลาตามจันทรคติ โดยจะเริ่มนับตั้งแต่ ขึ้น 1 ค่ำ ไปจนถึง 30 ค่ำ นั้นจะนับเป็น 1 เดือน ดังนั้นทุกวันสุดท้าย คือ 30 ค่ำของเดือนสุดท้ายคือเดือนที่ 12 ของปีจะเป็นวันส่งท้ายปีเก่า ดังนั้นช่วงฉลองปีใหม่จะอยู่ช่วงเดือน พฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม ซึ่งในวันนี้หัวหน้าครัวเรือนแต่ละบ้านจะประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อความเป็นสิริมงคลของครอบครัว และถัดจากวันส่งท้ายปีเก่าไป 3 วันคือวันขึ้น 1 ค่ำ 2 ค่ำ และ 3 ค่ำของเดือน 1 จะจัดเป็นวันฉลองปีใหม่อย่างเป็นทางการ จะมีการจัดงานรื่นเริงขึ้นการจัดงานมักจะจัดขึ้นภายหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตในรอบปีเรียบร้อยแล้ว รวมทั้งเป็นการฉลองความสำเร็จในการเพาะปลูกแต่ละปีซึ่งจะต้องทำพิธีบูชาผีฟ้า ผีป่า ผีบ้าน เพื่อจะได้คุ้มครองดูแลความสงบสุขของหมู่บ้าน ในเทศกาลนี้ชาวบ้านก็จะเตรียมเก็บกวาดบริเวณบ้าน บรรดาผู้สูงอายุคู่สุดชื่นแจ่มใส ในขณะที่ไปใช้แรงงานต่างถิ่นหรือได้ย้ายไปอยู่ที่อื่น ๆ ต่างกลับคืนถิ่นเก่าเพื่อพบปะสังสรรค์กันในครอบครัว ในหมู่บ้านจะมีการจัดการละเล่นต่าง ๆ เช่น การละเล่นลูกช่วง การตีลูกข่าง การร้องเพลงม้ง การโยนบอลซึ่งเป็นการละเล่นของหนุ่มสาวเพื่อเปิดโอกาสให้ทำความรู้จักและมีการเกี่ยวพาราสักัน ในการจัดงานแต่ละครั้งชาวม้งจะนำหมูเพื่อเลี้ยงฉลองกันแต่ละบ้าน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved